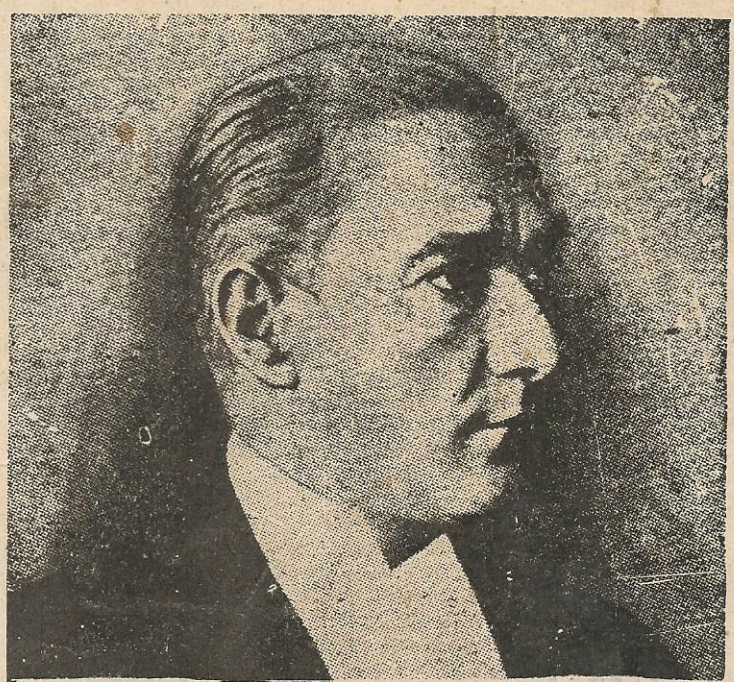
Yeni Aylık Sanat-fikir Dergisi

FIRAT

SAYI 33 KASIM 1966 FİATI 100 KURUŞ

29 Ekim 1965 BURSA

Çok Kıymetli Hemşehrim,

Göndermek lutfunda bulunduğunuz Yeni Fırat dergilerini aldım. Çok teşekkür ederim. Ancak kâtibimiz bu dergileri postacıdan almış, bana haber vermeden oğlumun yazıhanesindeki dolapta diğer dergi ve kitaplara karıştırmış. Bir aç ay geçtikten sonra oğlum Gürol bir kitap ararken bu dergileri tesadüfen görerek bana getirdi. Bu sebeple teşekkürde geç kaldığımdan ve bedelini geç takdim ettiğimden özür dilerim.

Dergiyi inceledikce Türklerin tarihine değinen yazıları okudukca içimde küllenmiş bulunan kor-ateşinin alevlendiğini duymaya başladım. Millî duygular bakımından umûtsizliğe kapıldığım bir devrede doğduğum büyüdüğüm, feyz aldığım memleketimden Türkün diye gururla şahlanan genç bir kuşağın dile getirdiği Türk efsanelerini vecd içinde tekrar tekrar okudum. Çayda çıra oyunu ile bu efsanelerin ilgisini bilmiyordum. Bu Türk halk oyununu çok severdim. Kökünün Altaylardan, Orhun vadilerinden, Oğuz illerinden geldiğini öğrenince bir kat daha fazla sevdim.

Derginin bütün yazılarında, şiirlerinde Türkün kokusunu, Türkün hicranını, Türkün destanını duymamaya imkân yok. İmkanlarınızın çok sınırlı olmasına rağmen dergiyi zengin ve yazı konularının ciddi bir inceleme sonucu olarak ilmi esaslara dayanması bakımından öğülmeye değer buluyorum. Başta siz olmak üzere bütün yazı ailesini takdir ve tebriki vicdani bir vazife sayıyorum.

Bu dergi yıllardan beri hasretini çektiğim ana baba ocağını ziyarete iki senedenberi kararlı olduğum halde refikamin ani çıkan ağır bir hastalığı ve doktorların engel olması sebebi ile o mukaddes beldeyi, ecdadımın yığın yığın kemikleri bulunan Harput'u, Peri'yi ziyaret edememekten doğan yoğun ıstıraplarıma serin bir su serp...

Aziz Hemşehrim,

Dünyada en büyük iftihar kaynağım katıksız bir Türk soyuna sahip olmaklığımdır. Bu itibarla bu soydan gelenlere ve onu yüceltmeye çalışanlara karşı en büyük saygıyı taşımak müstesna bir zevkimdir. Tarihte geçmiş fakat üzeri tüllenmiş soyumuzun mümtaz vasıflarını gün ışığına çıkaranlara, yayanlara Tanrıdan kuvvet kudret başarı dilemek günlük ibadetim mesabesindedir. Damarlarında Türk kanı taşıyan bütün genç Türk kuşakları sizleri ebediyen minnet ve şükranla anacaklardır, Sağolun.

Yeni Fırat dergisinin uzun ömürlü olmasını ve ömrüm boyunca bir nüshasının adresime, Harput ahengi adlı eserinizle birlikte gönderilmesini saygılarımla diler, gözlerinizden öperim, kardeşim.

Emekli Temyiz Azası
Nedim ÖZTAN

YENİ FIRAT

Dergisi

Bingöl Matbaası - Elâzığ
1966

YENİ FIRAT

Aylık Sanat ve Fikir Dergisi

SAHİBİ :
FİKRET MEMİŞOĞLU

Yazı İşlerini fiilen idare eden

Mes'ul Müdür :
CENÂNİ DÖKMECİ

İdare Yeri :
Türk Kültür Derneği Şubesi
ELAZIĞ

ABONE :

Yıllık	12 TL.
Altı Aylık	6 TL.

Gönderilen yazılar basılsın Basılmasın geri gönderilmez.

«Yeni Fırat» adı anılmadan dergiden yazı ve şiir alınamaz.

Arka kapak tam say. 750 TL.
İç kapak tam sayfa 500 TL.
İç sahifeler tam sayfa 500 TL.
Küçük ilân ve reklâmların santimi 10 TL.

Yazışma ve para gönderme adresi:
Fikret Memişoğlu Avukat
ELAZIĞ

İSTANBUL Temsilciliği :
Tahtalı Bostan Sokak No. 1
Kuzguncuk

Dizgi ve Baskı :
Bingöl - MATBAASI
Elâzığ

YENİ FIRAT'IN

YAZI DİZİSİ

Başyazı ..... Yeni FIRAT
Ağıt (Şiir) ..... O. Şaik Gökyay
Cüzzamdan Kork. ..... Dr. Rıchard Hehl
Tercümesi ..... Dr. Burhan Gürdoğan
Koşma (Şiir) ..... YOLCU
Harput Eserleri ..... N. Ardıçoğlu
Oya (Şiir) ..... Cenani Dökmeci
Halk Edebiyatından ... Nejat Birdoğan
Deniz Olsam (Şiir) ..... R. E.
Harputtan ..... Halk
Bir Reformiste cevap ..... M. S. Çetin
Uzaktan (Şiir) ..... Mithat Yılmaz
Çemişgezek Kanunu ..... Yeni Fırat
Şiir ..... Mustafa Kökok
Eski kütüphaneler ..... İlhan Akcay
Ağından Deyişler (Şiir) ..... Halk
Felsefik Düşünceler ..... Hurşit Saim
Maden Köyleri .....O. Y. - M. M.
Keban Barajı ..... İhsan Hisarlı

ATATÜRK ve TÜRKÇEMİZ

Türkçe'mizin önemini, Karaman Beyi Mehmet Beyden sonra Türk Devlet Adamları içinde, benimsiyen tek kişi. Atatürk'dür, denilebilir. Diğer Devlet Adamlarımız, Türkçeye karşı ya kayıtsız kalmış, ya da tersine tavır takınmışlardır. Halbuki dil, millet fertlerini birbirine bağlıyan, en çözülmez bağdır. Bu, tartışılmaz bir gerçektir. Tâ Konfiçyüs'den beri, bütün toplum ulları, dilin öneminde birleşik ve bağdaşıktırlar.

Türkçeyi korumak için, bizde Nevâi, Fuzûli gibi yüce şâirler, büyük çabalar harcamışsa da, kendisinden sonra gelenler, açtıkları çığırda onları kollamamışlardır. Divan şâirlerinin, bu doğru çığırdan sapışı, hem Türkçemiz, hem de Edebiyatımız için, çok zararlı sonuçlar doğurmuş. Hâlâ da sapık çığırlar içinde bocalayıp durmaktayız.

Ziya Gökalp, hiç bir kuşkuya yer kalmaksızın, doğru yolu gösterdiği gibi, Atatürk de bu uğurda hiç bir gayretten sakınmamış, büyük dâvanın halli için, hem bir fakülte, hem de bir kurum bağışlamış bize...

Ancak, O'ndan sonra bu güne kadar dil konusunda karşılıklı çatışmalar var. Yalnız bilginler değil, kurumlar ve dernekler bile, birbiriyle çatışıp durmaktalar.

Bunları bağdaştırmak da mümkün değil! Amma bu karşılıklı grupların dâvası aynı; Türkçenin korunması ve arınması; sevdası ayrı: Sağdan sola, ya da soldan sağa olsun.

Şairin dediği gibi:

Kadd-i yârı kîmi halkın serv okur, kîmi elif
Cümlenin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif.

İşte bu ihtilâfın, anlaşmazlığın, çözümü imkânsız. Çünkü Türkçenin korunması, «kelimecilik» le olmaz. Kelimecilik, lügat işi, sözlük işidir. Dilin korunmasında, baş dâva, kelimelerinin Öztürkçe, yahut yabancı, ya da Türkçeleşmiş kelimeler davâsı değildir. Türkçenin edâsı, söyleniş güzelliği, deyim zevkiyle bu mesele çözülebilir ancak.

Bu konuda yazılan yazılar, yapılan tartışmalar gözlenip, izlenince, hiç bir yazarın, «Türkçenin Edâsı» üzerinde durmadığı görülecektir. Dil dâvası, kelime dâvası değil, dilin edâsı, akıcılığı davâsıdır.

Bundan dolayıdır ki Fuzûli:

Bende tevfik olsa bu düşvârı âsân eylerim
Nevbahâr olgaç dikenden berk-i gül izhâr olur.

Diyor. Fuzûli'nin, Tanrıdan başarı isteyişi, dikeni gül yapmak, yani Türkçenin edâsına uygun, söz söylemek, şiir yazmak için..

Atatürk'le Ziya Gökalp'ın istedikleri de budur elbet..

Fuzûli dehâsına yakışır bir alçak gönüllülükle «tevfik» istemekle kalmamış, buna muvaffak da olmuştur. Bu güne kadar, unutulmayışı; gerek aydınlar, gerekse halk tarafından okunarak anılışı da, bu başarısından dolayıdır. Nedîm'in de öyle... yüzyıllarca dillerde ve gönüllerde kalışları; «dahi» diye anılışları da bundan ötürü...

İleri sürülen bu hüküm, toy bir hüküm olduğu için, belki de yadırganacak! İmdi vereceğimiz örnekler, bu hükmün doğruluğuna delil olacaktır. Nedim'le Fuzûli'yi diğer şairlerimizden daha çok sevişimizin ve övüşümüzün nedeni de ortaya konmuş olacak böylece. Ötesi de var. Bu yolla uydurulan bazı kelimelerin, niçin tutunduğu (sayım, seçim, kurum gibi), bazı kelimelerin ise (ilginç, örneğin, erek, imge gibi) niçin yadırgandığı anlaşılmış olacaktır.

Dilin edâsı, hamurun mayası gibidir. Onunla ancak Kelimeler, halhamur olup benimsenir. Bu kolay bir iş değil. Fuzûli'nin dediği gibi «düşvar», güç bir iş.. Başa rı, bunu sağlamaktır. Yoksa kelimeler üzerinde tartışmak, kelimecilik yapmak akıntıya kürek çekmek olur. Kim ne derse desin dil ırmağı çağlıya çağlıya akıp gidiyor.

Fuzûli den örnekler verelim :

İşte ilk gazelinin son beyti :

Ey Fuzûli intihâsız zevk buldun aşkdan
Böyledir her iş ki Hak âdıyla kıl sen iptidâ

Bu beyitte, Türkçe ve yabancı kelimeler, hemen hemen birbirine eşit... Söyleniş Divan tarzında... Buna rağmen beytin bizi okşuyan hoş bir edâsı var. Bu edâ niçin ve neden? Divan diliyle konuşmasına rağmen Fuzûli, halk edâsıyle terennüm ediyor da ondan.

Hani, «sevincimizin sonu yoktur. Tanrı'nın hikmeti bu. Her işe Besmele ile başlamalı» diye konuşmaz mıyız? İşte Fuzûli de bu tabii ve samimi konuşmalarımızı, şiirinin ahengine örnek tutarak beyit yapmıştır.

Ortadaki gazellerinden bir orta beyit alalım:

Kime izhâr eyliyem, bilmem bu pinhân derdimi
Vâr yüzbin derd-i pinhân, kudret-i izhâr yok.

Fuzûli, lugatli konuşuyor amma, yine senli benli konuşuyor, bizim gibi söyleşiyor. Diyor ki: «Bilmem ben bu gizli derdimi kime açayım, yüzbin gizli derdim var amma, birini açığa vuracak takat yok bende.. Vay beni beni...»

Bir de, son gazelinin ilk beytini alalım:

Gönül! yetti ecel, zevk-i ruh-î dildâr yetmez mi?
Ağardı mûy-i ser, sevdâ-yi zülf-i yâr yetmez mi?

Fuzûli yine, bizim evde konuştuğumuz tarzda konuşmakta... Veznin, kafiyenin, sözü kalıba sokmasına bakmayın, edâ yine aynı edâdır.

Kendi kendimize içlenip konuşmaz mıyız? O da öyle... Meselâ «Yaş kemalini buldu, artık dünya zevkine bağlanmak gerekmez bize... Başımızın kılı ağardı, kara saçlı, kara kaşlı güzel nemize gerek»

Fuzûli de böyle bir içlenişle gazeline başlıyor. Şekle bakmayın. Şiirin edâsı, yorgun gönüllü bir ihtiyar Türkün nidâsıdır. İşleniş aynı işleniş, işleyiş de aynı işleyiştir.

Biz rastgele örnekler aldık. «Su kasidesi» gibi hafızalara nakşolmuş manzumeler, düşüncemizi daha çok perkiştirir. Bunu okuyucularımıza bırakıyoruz.

*

Nedîm'den örnekler verelim :

Bigâne gamzen âşıka, nâdâna âşinâ
Tâkey tegâfül ey büt-ü bigâne âşinâ

Bu beyit, ilkgazelinin ilk beyti.. Nedim diyorki «Ey sevgili! süzgün bakışın seni

sevene yabancı, fakat seni anlamıyana da dost gibi. Ey bize yabancı davranan **kâ**fir dost! Bu bilmemezlikden geliş, ne kadar sürüp gidecek?!.»

Halk içinde «Söz ebeleri» vardır ya, çaprazlama çapkınca konuşmadan hazzederler. Nedim de onlar gibi konuşuyor işte..

Çözümü yapılan bu konuşma, güzel Türkçemizin tâ kendisi değil midir? İsterse içinde Türkçe tek bir kelime olmasın. Mayası da Türk, edâsı da Türk.. Kelimeler de Türkçe olsaydı olmaz mıydı? Diyeceksiniz. Olur, hem de çok güzel olurdu. Bir kaç kişi değil, herkes, hepimiz anlamış ve zevk almış olurduk. Bu da dili işlemek, millete kabul ettirmekle mümkündür. İşte böyle işleyiş, dilin gelişmesini sağlar ancak. Keşke Divan şairleri, Fuzûli gibi Türkçeyi kelime bakımından da iş lemiş olsalardı. O zaman Nedim'i, Nâbi'yi Nef'iyi de; Karacaoğlan gibi, Yûnus gibi zevkle okur, şevkle anlar ve anardık.

Nedim bu yolda bir gayret harcamışsa da, İstanbul şivesinin bütün, inceliği, Divânını baştan başa sarmıştır. Halk edâsına erişi, «Koşma» yazmasından da belli.

İşte orta gazellerinden bir beytini örnek alalım :

Gördükçe bendeni, bu şeker handeler nedir?
Bildin mi tûti-yi Şekeristân'ın olduğum.

«Sana kul köle olan beni gördükçe, şeker gibi bu tatlı gülüşler nedir sevgilim?! Tatlı meclisinin şeker yiyen dudukuşu olduğumu bildin de, onun için mi böyle yapıyorsun?.»

Nedim'in bu söyleyişi, İstanbul'un çapkın kibar dili değil mi? Bu değiş Arab ağzı, Acem ağzı değildir. İstanbul şivesi, İstanbul edâsıyla söyleyiştir. Kelimelerin çoğu yabancı olsa bile..

Şimdi de son gazelinin son beytini alalım,

Sanmanız lükneti var harf-ı giran cümbüş eder
Mestolup bây-i şarâb-î leb-i dileûsundan.

Nedim, nükteli konuşmayı sever. Hani espirili konuşmayı, zarafet bilen, güzel konuşur insanlar var ya.. Nedim de o edâ ile şiir yazmak sevdasındadır.

«Sevgilimin dilinde rekaket, kekemelik olduğunu sanmayın. Güzel dudağındaki şarabın kokusuyla sarhoş olduğu için, dilimde, ağır harf cümbüş yapıyor.»

Nedim'den aldığımız örnekler, daha çok rasgele oldu. Olsun, ne zarar? Eğer dillerde tekrarlanan gazelleri, şarkıları örnek alınsaydı düşüncemiz daha çok aydınlığa erişecekti. Buna rağmen, ondaki edâda olan özellik ve güzellik apaydındır. Kelimelerin Türkçe seçilmesi, bu aydınlığa şüphesiz daha güzel bir renk vermiş olacaktı. Tanyeli gibi, bahar aydınlığı gibi. Ne yapalım ki öyle seçmemiş!.

Örnekleri, halk şairleri'nden almak gerekirse, tamamen aydınlığa kavuşmuş oluruz. Bunlarda kelime sâdeliğiyle birlikde, Türkçenin insanı büyülüyen, alıp götürücü, sürüp uçurucu edâsı da vardır. Örnek vermek beyhude... Radyo'da, Halk Türküleri saatini açıp, söylenen türküleri dinlemek örnek bulmak yerine geçecektir.

Türkçenin sırrını ve sihrini, bu türkülerde kolayca bulmak mümkün.

İşte Atatürk'ü ve Gökalp'ı da büyüleyen, Türkçenin bu edasıdır. Yahya Kemal de bundan dolayı: (Türkçe ağzımda annemin sütüdür) diyor.

Tartışma konusu olan Türkçeyi kelime yönünden değil de bu yönden işlemek bu yandan yürümek gerek. O zaman, bilginler ve kurumlar arasında anlaşmazlık da kalmaz artık...

Yeni FIRAT

AĞIT - DESTAN

Bir ağıt söyleyim, dağlar dilinden
Dumlu'dan Ağrı'ya ün gitsin gelsin!...
Destanlar duyulsun tarih yolundan,
O günden dünlere şan gitsin gelsin...

Çekin küheylanın atlasın binsin,
Al yelelerinde yankılar dönsün,
Afyon'dan İzmir'e ordular insin
Süngü uçlarından can gitsin gelsin..

Neymiş yarım?! sancak çıksın ta uca,
Şılasın göklerde yüceden yüce;
Sormak lüzum değil, halimiz nice?
Yanan yüreklerden kan gitsin gelsin...

Sen ey yayda bir ok gibi kurulu!
Bir ok değdi, düştün yere yaralı!
Dört yanında ak mermerler örülü,
Sars, devir bunları, sin gitsin gelsin...

Gökyay'ım neylesin ıssız çağlarda?!.
Bir ağlar, bir güler, durmaz kararda;
Bir başka dağ gibi sen dur dağlarda,
Akşamdan sabaha gün gitsin gelsin...

Orhan Şaik GÖKAY

Cüzzamdan Korkmıyalım

Binlerce seneden beri cüzzam insanlara dehşet veren bir hastalık olmuştur. Bu husus, bütün dinlerin eski kitaplarında görülür ve bu kitapların ihtiva ettiği metinler bu hastalığın kurbanlarını ya içlerinde şeytan bulunan, ya da Tanrının cezalandırdığı kimseler olarak telakki ederler. Bütün bunlar, aynı kutsal kitapların tavsiye ettiği tedbirlerle beraber, bugün dahi toplumdaki sınıflarda yaygın bulunan, kuvvetlice kökleşmiş bir cüzzam korkusunu yaratmışlardır.

Acaba niçin bu mübalâğalı cüzzam korkusunun bugün yeri yoktur? Önce şunu bilmek gerekir ki, İncil, Kuran-ı Kerim, ve Tevrat gibi kutsal kitaplarda bulunan Zaraat Lepra ve Cüzzam kelimeleri, bugün bizim yalnızca cüzzam diye adlandırdığımız hastalığa işaret etmiyorlardı; bu kelimeler, esasında sakatlıklar ve derideki belirli yaraları ihtiva eden bir sürü hastalığı kapsıyorlardı. Bütün bu diğer hastalıklar, zamanla ve tıbbın gelişmesiyle, lânetlenen çemberden kendilerini çıkarmışlar ve cüzzamı, merhamet değil korku ve tiksinti saçan bir hastalığın yükünü taşıması için tek başına bırakmışlardır. Bu, muhakkak, bazı hastalıkların yayılmasını önlemek için kaideler koyan peygamberlerin hiç arzulamadıkları bir haksızlık idi.

Buna mukabil, cüzzam konusundaki tıbbi bilgilerimiz, son 50 senede o kadar terakki ettiler ki, artık bu geleneksel korkuyu yok etmek için elimizde açık deliller var. Cüzzam ne aileden çocuklara miras olarak geçen, meselâ sara gibi bir hastalık, ne de sebebi bilinmeyen esrarlı bir hastalıktır. Diğer herhangi bir hastalık gibi, aşağı yukarı 80 sene evvel keşfedilen bir mikrop tarafından meydana getirilen bulaşıcı bir hastalıktır. Fakat istisnai bir hastalıktır, zira bulaşma oranı o kadar küçüktür ki, büyüklere bulaşma tehlikesi pek azdır. Bilhassa çocukluk devresinde cüzzama yakalanılır. Cüzzamları tedavi ederken cüzzama yakalanan tabib yahut tıbbi personel vak'aları çok seyrektir.

Pek az bir zaman evvel bu husus, cüzzamın artık bulunmadığı Almanya'da bir kere daha doğrulandı. Nitekim bir cildiye hastanesinde cüzzamlı bir İtalyan çift, etrafa basil saçtıkları halde, hiç bir tedbir alınmadan tedavi edildiler; ve buna karşılık, bu iki açık cüzzam vak'ası civardaki bir tek kişiye bile hastalığı aşılayamadı. Hatta içinde bir cüzzamlı fert bulunan ailelerde bile, hastayla münasebetler samimi ve devamlı olduğu halde, ailenin diğer fertlerinin hastalığa yakalanmaları şart değildir.

En çok bulaşma korkusu arzeden hastalar kimlerdir? Bunlar hakikatte hiç bir tehlike teşkil etmeyen hastalardır; yani parmakları düşmüş veya pençe şeklindeki elleriyle, açık yaralarla dolu şekilsizleşmiş ayaklarıyla ve çökmüş bir burun ve harab olmuş gözleriyle şeklini kaybetmiş bir yüzleri bulunan, «Tipik Cüzzamlı» görünüşe sahip hastalardır. Esasında bu hastalarda, hastalık ya sönmüş veya sönmeye yüz tutmuş durumdadır. Gördüğümüz bütün felçler ve tahribat aslında hastalığın izleridir; tıpkı çocuk felcine yakalanan bir kimsedeki felçler yahut çiçek hastalığı geçiren bir kimsenin suratındaki izler gibi. Fakat iyileşmiş cüzzamlıda, has-

talık tamamen iyileşmiş de olsa bu izler tahribata devam ederler; çünkü hastalık ellerde ve ayaklarda tahribatı teşvik eden bir hissizlik bırakabilir.

Hastalığın bir miktar yayılma tehlikesi gösterdiği vak'alar bilhassa yeni vak'alardır; bu kimselerde hastalık daha felçlere veya tahribata sebebiyet vermemiştir ve gene bilhassa bu kimselerde hastalık daha kat'iyetle tesbit edilmemiştir.

İşte bu sebepten, yani hastaları en sür'atli bir şekilde tesbit edip tedavi altına almak için Cüzzam Savaş ve Araştırma Derneği, bütün Türkiye'de, Sağlık Bakanlığı ile ortaklaşa bir Cüzzamla Mücadele Kampanyası düzenlemiştir. Böylece yeni bulaşma tehlikesi gittikçe azalacak ve nihayet hastalık memlekette tamamen yokedilebilecektir. 20 seneden beri cüzzamı iyileştirmek için basit, tesirli ve ucuz bir ilâç biliyoruz. Bu tabletler, bazen doktor kontrolu altında olmak üzere senelerce alınmalıdır.

Demekki, cüzzam hastanelerinde bulunan hastalar halk için bir tehlike teşkil etmezler, çünkü hastalık çok zor bulaşır ve ayrıca bu hastalar da tıbbi tedavi altında bulunmaktadırlar. Elâzığ'da cüzzamlılar için Türkiye'nin en büyük hastanesi bulunmaktadır. Bu Hastaneye, Ankara'daki Merkez Lepra Enstitüsünün yanında memleketin en modern hastanesi olabilmesi için modern tesisler yapılmaktadır. Daha şimdiden, bu hastanede cüzzam, Dr. Mesut Baykent'in direktörlüğü altında, en modern ilâçlarla tedavi edilmektedir. Yakında, bu hastanede, Ankara'daki gibi fizik tedavi ve hastaların el ve ayaklarına hareket verebilmek ve yüzdeki, şekil bozukluklarını düzeltebilmek için ihtisaslaşmış düzeltici cerrahi tatbik edilecektir. Daha şimdiden onlara okuma ve yazma öğretiliyor ve ayrıca, bir daha sakatlanmaları için ellerini nasıl koruyacakları gösteriliyor. Tehlikedeki ayaklar için, yaraları önlemek gayesiyle özel ayakkabılar imal edilecektir. Hatta onlara bir meslek dahi öğretiliyor ve böylece kamu oyunun kendisini kovmasından dolayı büyük ızdırap çeken cüzzamlılar artık yeniden toplumun yararlı üyeleri olabileceklerdir.

Avrupa memleketleri gibi modern bir memleket olmanın doğru yolunda bulunan Türkiye, bilhassa az gelişmiş ülkelerde yaygın olan cüzzam hastalığıyla mücadelede bütün gayretini kullanmalıdır. Fakat bu hedefe varabilmek, açık vak'aların gizlenmeyip iyileştirilebilmeleri ve iyileşen hastaların da insana yaraşan normal bir hayat sürmeleriyle olacağından, artık bu eskimiş korkuyu yenmemiz gerekir.

Çeviren : Doç. Dr. B. GÜRDOĞAN

Dr. Richard Hehl

Merkez Cüzzam Araştırma Enstitüsünde UZMAN

INSTITUT CENTRAL DE LEPROLOGI
pour recherche et la lutte antilépreuse

Depuis des milliers d'années, la lèpre a été une maladie qui inspirait de la terreur aux hommes. Ceci se voit dans les vieilles écritures de toutes les religions où l'on considère les victimes de cette maladie soit comme possédées d'un mauvais démon soit comme atteints d'une puniton de Dieu. Ceci, ensemble avec les conseils de précautions donnés dans les mêmes livres sacrés, a crée une peur de la lèpre qui est profondément enracinée et qui se trouve encore aujourd'hui répandue parmi toutes les classes du peuple.

Pourquoi cette peur éxagérée n'a-t-elle plus de raison d'être aujourd'hui? D'abord il faut savoir que les mots Zaraat, Lepra et Cüzzam qui se trouvent dans les livres sacrés comme Tevrat, Incil et Kur'an-ı Kerim ne désignaient pas seulement la maladie que nous appelons Cüzzam aujord'hui mais tout un nombre d'aut res maladies associées de mutilations ou d'ulcération puantes de la peau. Toutes ces autres maladies à fur et à mesure et avec les progrès de la médecine ont été permis de sortir de ce cercle de condamnés, laissant seul la lèpre à porter le fardeau d'une maladie qui n'inspire pas la pitié mais la peur et la répugnance. Ceci est une injustesse qui n'est certainement pas voulue par les prophètes qui donnaient des règles pour éviter la propagation de certaines maladies.

En plus, nos notions médicales de la lèpre ont fait tant de progrès dans les dernières 50 années que nous avons des arguments claires pour dissiper la peur traditionnelle. La lèpre n'est pas une maladie héréditaire qui va de parents aux enfants comme par exemple l'épilepsie, ni une maladie mystérieuse dont on ne connaitrait pas la cause. Elle est une maladie infectieuse comme une autre, causée par un Microbe qui o été découvert il y a plus de quatre-ving ans. Mais elle est une maladie exeptionnelle en ce que sa contagiosité est tellement petite que le danger d'infection pour un personne adulte est minime. C'est surtout dans l'enfance qu'on acquiert la lèpre. Les cas de médecins ou d'autre personnel médical qui aient été atteint de la maladie en soignant des lépreux sont extrèmement rares.

Recemment ceci c'est démontré de nouveau en Allemagne où la lèpre n'existe plus et où on a sogné dans un hôpital Dermatologique un couple d'ouvriers italiens lépreux qui répondaient partout leurs Bacilles sans qu'on ait pris des précautions. Et pourtant ces deux cas de lèpre ouverte n'ont pastransmis la maladie a une seule autre personne. Et même dans des familles où il y a un membre lépreux, les autres n'attrapperont pas nécessairement la maladie malgré le contact intime et prolongé avec le malade.

Quels sont les malades qui inspirent le plus de peur d'infection? Ce sont ceux

qui en réalité ne présentent plus aucun danger du tout. Ce sont ceux quiont l'aspect du «Lépreux typique» avec les mains aux doigts tombés ou en forme de griffe, avec les pieds déformés plein d'ulcères puants et ceux qui sont défigurés par un nez enfoncé et des yeux endommagés. Chez ces malades-là, la maladie est réalite éteinte ou en train de s'éteindre. Toutes les paralysies et les déstructions que nous voyons ne sont que des troces laissées par la maladie comme les paralysies chez une personne qui a eu la paralisie infantine ou les traces dans la figure de quelqun qui a passé la variole. Seulement chez le lépreux guéri, guéri, ces traces peuvent se détériorer même quantl la maladie est déjà complètement guérie parceque èlle peut laisser une amétlégie dous les mains et les pieds qui favonxse les déstuchons. Ce sont surtout les cas frais qui représentent un certain danger de propagation de la maladie; Ceux chez qui la maladie n'a pas encore causé de paralysies ou de déstructions; Ceux surtout, chez qui la maladie n'a même pas encore été diagnostiquée.

C'est pour cette raison que le Cüzzam Savaş ve Araştırma Derneği a organisé avec le Ministère de la Santé une Campagne antilépreuse dans toute la Turquie pour trouver le plus vite possible tous les malades et pour les mettre sous traitement. Ainsi le risque de nouvelles inféctions sera encore plus petit et on pourra finalement faire complètement disparaître la maladie du pays. Depuis 20 ans nous connaissons un médicament simple etticace bon marché pour guérir la lèpre. Ces tablettes doivent être pris pendant plusierrs années; parfois sous contrôle du médecin.

Nous voyons donc, que les malades qui se trouvent dans les hôpitaux pour lépreux ne sont pas dangereux pour la population parce que la maladie ne setransmext que très difficilement en plus ces malades sont sous traitement médical. A Elâzığ se trouve leplus grand hôpital pour lépreux de la Turquie. II est en train d'être munie des installations modernes pour être aussi - à côté de l'institut central de léprologie à Ankara - I'hôpital le plus moderne du pays. Déjà maintenant la lèpre y est traitée sous le médecin en chef le Dr. Mesut Baykent avec tous les médicament modernes. Bientôt on y fera comme à Ankara la Physiotherapie et la chirurgie réparatrice spécialisée pour rendre aux malades la fonction de leursmains et de leurs pieds et pour corriger des déjà maintenant à lire et à écrire et on leurs montre comment ils doivent soigner leurs mains pour ne plus avoir de nouvelles déformités. Pour les pieds en danger on fabriquera des souliers spéciaux pour éviter les ulcerations. On leurs apprendras même un métier et ainsi les lépreux qui ont tant souffert de la répulsion par l'opi nion publique pourront redevenir des membres utiles de la société.

La Turquie qui est sur la bonne voie pour être un pays moderne comme les pays européens doit mener de toute force la lutte contre la lèpre qui est répandue surtout dans les pays sousdéveloppés. Mais pour arriver à ce but nous devons vaincre la vielle peur de la lépre pour que les cas ouverts ne se cachent plus et puissent être guéris et pourque les malades guéris puissent mener une vie normale et digne d'un être humain.

YAR ARDINDAN
KOŞMA

Kâh bakar gülersin, umutlanırım;
Kâh bakmaz, bağrımı yakar gidersin.
Her yerde ben seni görür sanırım,
Gönlümü peşine takar gidersin.

Bir içten gülüşün, bin vefa bana;
Bir gizli selâmın, yüz şifa cana,
Gel, gönül köşkünü donattım sana,
Bir gel de, dilersen, yıkar gidersin

Sendedir, tek mavi boncuğum sende;
İzinden ayrılmam ben, ne dersen de!
Aşkından hoşnudum, cefa etsen de,
Gülerek, ardına bakar gidersin.

Her yüze gülene yok tahammülüm!
Tek senin uğrunda şakır bülbül'üm,
Bir gülsen, her çiçek har olur gül'üm!
Sen de hep, gül gibi kokar gidersin.

Bakıp tül perdeden yüz göster bana,
Çıkıp bir yol git de, iz göster bana.
Gördüğüm düşü, gel tez göster bana,
Belki bu sevdadan bıkar gidersin.

Bilirim, son arzum nedir bilirsin;
Derim her ufukdan şavkın belirsin.
Hergece koynuma düşte gelirsin,
Her sabah gözümden akar gidersin.

Bunca kahretmezsin, kastimi bilsen,
Sevil de melek ol, şeytan değilsen.
Karanlık gecede şimşek gibi sen,
Gözümde nûre olup çakar gidersin.

YOLCU

HARPUT'ta ARTUKOĞULLARI
Devrine Ait Eserler

Nureddin ARDIÇOĞLU

Harput'da Artukoğulları devrine ait eserler şunlardır :

1 — Ulucami
2 — Kale tâmirâtı
3 — Mansur Baba Türbesi
4 — Fetihahmet Baba Türbesi
5 — Esediye (Arslanlı) Camii methali
6 — Hastahane (Maristan)

Bilindiği gibi, Artukoğulları, Oğuzların Kayı boyundandırlar. Sülalenin kurucusu Artuk Bey, bir Türkmen idi ve kalabalık boylara hükmederdi. Sultan Alparslan'ın kumandanlarındandı ve Malazgirt muharebesine de iştirak etmişti.

Dört oğlundan ikisi yani Sökmen ve İlgazi Beyler önce Kudüsde, sonra da Güneydoğu Anadolu'da Türkmenler ile beraber yerleşip 12. asır başlarında devletler kurdular. İlgazi Bey, Mardin Artuklu Devleti'ni, Sökmen Bey de Hısnı Keyfa ve Diyarbakır Artuklu Devleti'ni meydana getirdi.

Yeğenleri yani Artuk Beyin torunu olan (Behram oğlu) Balak Gazi de 1112-1115 yıllarında Harput Artuklu Hükûmeti'ni kurdu.

Şehâdetinden sonra memleketine amcazadeleri hâkim oldular. Ve Harput Artukluları, 1234 yılındaki Selçuk fethine kadar devam etti. Yani 120 sene kadar bir süre, Harput Artukoğlu Devleti hüküm sürmüştür.

Harput Artuklu hükümdarlarının seceresini aşağıya koyuyoruz.

Artuk Bey

Süleyman Bey, İlgazi Bey, Sökmen Bey, Behram Bey, (Mardin Artukluları), Da'vut bey

2) Fahreddin Karaarslan (1148-1174)
3) İmadettin Ebubekir (1185-1205)
4) Nizamettin İbrahim (1205.....)
5) İzzettin Ahmet Hıdır (.....)
6) Nurettin Artukşah (.....-1234)

Bu secereye göre Harput Artuklu Devletinin birinc ihükümdarı Balak Gazi, ikinci hükümdarı Fahrettin Karaarslan, üçüncü hükümdarı İmadettin Ebubekir, dördüncü hükümdarı Nizamettin İbrahim, beşinci hükümdarı İzettin Ahmet, altıncı hükümdarı Nurettin Artukşahtır. Parantez içinde gösterilen tarihler, hükümet süresini göstermektedir.

Secerede görüldüğü üzere, Harput Artuklu hükümdarları altı kişidir. Davut Bey de Harput'a hâkim idi ise de, daha çok Hısn-i Keyfa (Hasan Keyf) hükümdarı sayıyoruz.

Harput'da Artukoğlu devrine ait eserlerden Ulucami Fahrettin Kararslanın, Kale'deki tamirat da Nizamettin İbrahimindir.

İnşa tarihleri birincisinin 1156-1157, ikincisinin ise, muhtemelen 1206-1207 dir.

Mansur Baba Türbesi şüphesiz ünvanı «Elmelik il'Mansur» olması muhtemel olan İmadettin Ebubekir için, ya hayatta iken, bizzat kendisi tarafından, veya ve-

OYA

Menekşe, lâle, karanfil,
Kelebek gibi kanatlı.
Sim çeken bir kınalı el,
Kaderden ince san'atlı.

Şafaklar tüllenmiş renk renk;
Mehtap dalmış için için;
Çiçekten, ışıktan çelenk
Örmüş, baş bağlamak için.

Gönülden süzülüp inen,
Turnateli, keklik kanı.
Al yanakta yanıp dönen,
Can nakışı anı anı...

İğne, ibrişim gülüşüp,
Tülbende örmüş hülyayı.
Periler çeyiz bölüşüp,
Baş tacı etmiş oyayı.

Nabşolmuş inceden ince,
Yurt yuva destanı güya.
Göz nuru işlenmiş bunca
Yazmalara oya oya...

Öpücük gönderir kuşlar,
Sanki kır çiçeklerine.
Oyalar uçuşa başlar,
Kelebeklerin yerine.

Cenâni DÖKMECİ

fatından sonra oğlu Nizamettin İbrahim elile, her iki halde de 13. asrın ilk senelerinde inşa edilmiştir.

Fetihahmet Baba Türbesi, ünvanı «Ebü'l-feth» olması muhtemel bulunan İzzettin Ahmet için yaptırılmıştır. İnşa tarihinin 1220-1225 yılları arasında olması, lâzımdır.

Esediye Camii methalinin de bu hükümdarlardan birinin devrine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Hastahane ise, son hükümdar Nurettin Artukşah'ın binasıdır. Ve kitabesi 1228 tarihini taşır.

Gelecek yazılarımızda bu eserleri teker teker inceliyeceğiz.

Nejat BİRDOĞAN

Halk Edebiyatımızda Yâr ve Dost Gelişi

«Bu gelen Ayvaz, bu gelen»

Türk Halk Edebiyatı'nda âşıklarımızın tek söylemelerinde olsun veya halk hikâyelerimizin çeşitli yerlerinde olsun, yâr ve dost gelişlerine bir övgü söylemek, ötedenberi gelenek olmuştur. Bilhassa halk hikâyelerinde yeni buluşan iki sevgilinin, bekleyeni tarafından beklenene karşı söylenen övgü dolu cümleler, nerede ise ayni konuları beraber taşıyan bir âşık adeti sayılmak zorundadır. Aşağıda göreceğimiz üzere bu övgü deyişlerinde ortak konular ve ortak temler sık sık görülecektir. Ancak ne olursa olsun halk ozanı sevgilisine, dostuna, bir meclise yeni gelen değerli kimseye, en kıymetli armağanını sazından verecektir.

Bayburtlu Celâli, ikinci hanımı ile gerdeğe girecceği sırada, köyünde (Mormoç köyü) kendisini bekleyen gelinin yanına girmeden, ellerini oda kapısının yanlarına koyarak, hanımına şu övgüyü söylemiştir.

Sunam, hangi bağın ayva narısın?
Bahçeler ummanı sen sefa geldin.
Bendeki bülbülün gül esnârısın.
Ömrümün bağmanı sen sefa geldin

Bir hâb-ı gaflette üçler yediler,
Seni bana hekim, cerrah dediler.
Yaram göz göz olmuş, bir tabib diler,
Derdimin dermanı sen sefa geldin

Bâdeler nûşetmiş ehl-i dil'im ben
Sat, Fırat, Ceyhunum nehri Nilim ben
Güllerin reyhanı sen sefa geldin

Azerbeycan Halk Edebiyatı'ndan Âşık Alesker de gene sevgilisine şu şekilde bir karşılama göstermektedir.

Kadem koyup, asta asta,
Sen bu diyâra hoş geldin.
Süzdürüp elâ gözlerin,
Kaşları kâra hoş geldin.

Dostun vefasını gördüm
Sen güzele meyil verdim
Tazelendi köhne derdim
Derdime çâre hoş geldin

Uğrun durup kıya baktın,
Müjgânın sineme çaktın.
İsmimi yandırıp yaktın
Alıştım nâra, hoşgeldin

Siynemde aşkın defteri.
Sensin dilimin ezberi
Yaşık, âşık Aleskerî
Çekmeğe dâra hoşgeldin

Halk Hikâyeleri'mizde genel olarak sevgili, uzaktan görüldüğünden onun uzaktan görünüşünü, giyinişini, yürürken harekctlerini anlatan şiirlere rastlamaktayız. Bu anlatışlarda her hareket hoştur, her elbise en güzel kumaştan ve en güzel renkrine seçilmiştir. Bu dekor içerisinde gelen sevgiliyi tarif etmek, artık o âşıkın hünerine kalmıştır. 1800 yılında sağ olduğunu öğrendiğimiz Karslı Âşık Tüccarî için söylenen bir hikâyede, Divan tesirinde kalmış bir halk ozanının, yukarıda konu ettiğimiz şiirlere örnek olarak, güzel deyişlerini görmek mümkündür.

Tüccarî, Kars'ta Aboağa adında bir âlişanın yanında oturmaktadır. Aboağa zengin, yiğit ve ayni zamanda hem «Zihni» mahlâsile şiirler yazmakta, hem de kuvvetli bir musikişinâs sayılmaktadır. Tüccarî, iki gözü kör bir âşıktır. Kars'ta Ahmet Paşa adında bir de vâli vardır. Bu vâlinin, dünyalar kadar güzel kızına, Tüccarî kulaktan dolma âşık olur. Kara sevdasını duyan Aboağa, Vali'ye giderek (Tüccarî) için kızı ister. Vâli'de bir yandan İstanbul'a durumu yazarak, kör bir âşık'a kız vermemek için, çare beklerken, öbür yandan da Aboağayı oyalamak için (Eğer bu hak âşığı ise, kızımı tarif etsin) der. Kız, bu günkü Taşköprü'nün başındaki hamamdan, kırk câriyesile çıkıp, evine giderken Tüccarî, kızın giyimini ve endamını tarif eder:

Bir bölük hublar içinde bir nâzik candır gelen.
Boyu selvi, kaddî tûba, minegerdandır gelen.
Sinem üzre göz göz oldu yaralarım bir bir benim;
Göndermiş Rab'bûl âlemin derde dermandır gelen.

Bülbül gibi hoşnişanlım durmuş eylertürlü naz
Zülüf sarhoş, serpuş eğri, serendamı serfiraz
Garkolmuş yeşil kemhaya şeridi elvan libas.
Giyinmiş hülle libasın hûri gılmandır gelen.

Kameri misketle görün yarin ak bukağını
Koynu bahşet dâğını, gözler cennet bağını
Tüccarî der yüzdöşeyip bûs edem ayağını
Bu bir adalet sahibi şahı sultandır gelen

(Tüccarî ile ilgili bir yazımızı ve bu hikâyenin devamını gelecek sayılarımız da değerli okuyuculara aktaracağız)

Halk Hikâyeleri'mizde görülen ortak temler, en fazla sözünü ettiğimiz şiirlere girmiştir. Örnek olarak gelen sevgili, sevgilinin kendisine değil de öteden beri gelen yüz güzelliği ile meşhur (Yusuf Kenan) destan kahramanlarına, kuvvetile meşhur (Zâl oğlu Rüstem) destan kahramanlarına veya kudreti ile meşhur (Şâh-ı Sultan) toplum mertebelerine benzetilmektedir. Kağızmanlı âşık Yusuf Sezai, Âşıklının tasnifi olan meşhur Ülfetin hikâyesinde (Bu Ülfetin kelimesini çok araştırdık kuvvetle sanıyoruz ki Türk Halk Hikâyeleri'ne de girmiş bulunan ünlü yunan bilgini EFLÂTUN adından bozmadır. Eflâtun, Halk Hikâyelerimizin ünlü doktoru LOKMAN HEKİM ile beraber kullanılır. Hatta bir mısrada.

Feryadıma geldi Eflâtun Lôkman

Örneği gibi nerede ise beraber de kullanılmaktadır. Kağızman yöresinde, Eflâtun yerine Efletin denmektedir. Ülfetin hikâyesi ise bazı kişilerde Efletin hikâyesi

diye geçmektedir.

Ülfetin, Zerrînşahın kızı olan sevgilisi Güllühan'ın yollarına bakarak onun gelişini şöyle karşılar :

Bir nazar eyle sultanım.
Zerr'in şah kızıdır gelen.
Yanaklar gül, zülfi, reyhan;
Gözler nergizidir gelen.

Ruhsarı suzan tek yanar.
Yâri gören şemi anar.
Şölvesi gün gibi kaynar.
Seher yıldızıdır gelen.

Etme Ülfetine kastı
Sanki bahar yeli esti
Zahmı lisânımı bastı
Gülhan'ın özüdür gelen

İran Dikmetaşından Âşık Dede Kasım'ın tasnifi olan meşhur Şeyh SAN'AN hikâyesinden San'an'ın sevgilisi İBÂRE, sarayının altından sevgili geçerken onu, şu şekilde övmüştür.

Melekler selâma durun,
Ne garip tûfandır gelen.
Gelin civanımı görün.
Cana lâyık candır gelen

Halk eden Bâri Mevlâdı
Neyliyem fâni dünyâdı.
Yoksa bu Yakup evlâdı.
Yusuf-u Kenandır gelen.

Neyleyim kolum bağlıdır.
Ciğerim çapraz dağlıdır.
Hazreti Davutoğludur.
Hükm-i Süleymandır gelen.

Yalan oldu yâdigarlar,
Unutulmaz itibarlar.
Çâr yanında dilâverler.
Sanki seraslandır gelen

Didem ağlar zâri zâri,
Yâri ağlar koyma bâri
İbârenin nazlı yârî
Bu Şeyh-i San'andır gelen

Erçiş'li Emrah'ın ünlü hikâyesinde Emrah, Selvi'yi uzaktan görünce, bir ağaç dalına yaslanmış ve sazına dokunmuştur:

Bağı cennet geşt eylemiş bir peri.
Şavkı bu cihanı, almış ta gelir.

Işık vurmuş cihanın dört yerine
Bedahşan çarşısı dolmuş ta gelir

★

Selvi kaddim kemân etti ucalık
Ne kem yerde beni buldu kocalık
Bir ay doğdu on üç on dört gecelik.
Mağrıptan Maşrıka çalmış ta gelir.

★

Ezel âşık olup, oldum çok divan.
Yolunda kocaldım kaldım natüvan.
Selvi beni gördü dedi vah civan!
Kızlar Emrah da kocamış ta gelir.

Gene Emrah Hikâyesi'nde Peri'nin gelişine, Emrahın söylediği yedili kısakoşmada, gelişi değil de, perinin vücudunun güzel bir tasviri vardır:

Yüce dağların başından
Peri'm güle güle gelir.
On dört, onbeş nazeninle
Elin vermiş ele gelir.

Yürümüş terlemiş yüzü;
Humarlanmış elâ gözü;
Dermiş bir deste nergizi;
Terin sile sile gelir.

Emrah der ki üççebayram.
Olam gözlerine hayran.
Ya meralsan, ya da ceylân.
Düşüp çölden çöle gelir.

Ünlü destan kahramanımız Köroğlu hikâyelerinde, Köroğlu'nun Şam'a yolladığı Ayvaz'ın geç kalması üzerine söylediği bir hayıflanma vardır. Bu deyişi de gelişin aksi olduğu için yazımıza alıyoruz:

Ayvaz'ı yolladım Şam'a.
Vâdeyi koydum akşama.
Kılıcından kanlar dama. (damlaya)
Eylen dur Ayvaz gelmedi.

Arasın kenarıliller (dil = sazlık)
Siyneme çekilen miller
Köroğlu başına küller
Eylen dur ayvaz gelmedi.

Ama Ayvaz gelmiştir. Bu defa Köroğlu hanımına sevinerek müjde vermektedir.

Nigâr hanım, sana deyim:
Bu gelen Ayvaz bu gelen...
Bal ile dudağın yeyim
Bu gelen Ayvaz, bu gelen...

DENİZ OLSAM

Deniz olsam, balık olup yüzmez misin?
Gemi olsam, kaptan olup gezmez misin?

Olsam dalga, olsan kıyı;
Saçsam köpük köpük suyu.
Sen bir kova, ben bir kuyu,
Son damlamı süzmez misin?.

Olsan deryalarda inci,
Olsam dalgıçların genci.
Midyeler içinde sancı
Çeksin, beni üzmez misin?

Olsan deniz, olsam kara,
Olsam meltem, olsam bora,
Her geminin ardı sıra
Bir hikâye dizmez misin?.

R.E.

Bu konuda her halk ozanının veya halk hikâyesinin derinliğinde çeşitli deyişlere rastgelinir. Yer darlığı daha uzun bir aktarışa engel olmaktadır. Biz konumuzu Şavşatlı âşık DERYÂMİ'nin bir başka kocaya vardıktan sonra, geri dönen sevgilisinin, gelişi üzerine, sevinerek söylediği bir deyişle bitirelim:

Kalkıp gönül kıyam eyle,
Bahçemizin bârı geldi.
Ben neylerim saltanatı?
Bu dünyanın vârı geldi.

Sözümü hilâf eyleyen
Suçlu iken affeyleyen
Beni böyle mahfeyleyen
Yedi tamu nârı geldi

Yavru beni aramadı.
Zülüflerin taramadı.
Ele gitti duramadı.
Bakın nasıl geri geldi.

Bu gün sevincimi sorun.
Gülün, oynayın, el vurun.
Kardaşlar selama durun.
Deryâmi'nin yari geldi.

Harput'dan :

FELEK'in Elinden

Çadır kurdum, yüce dağın başına;
Karışmadım ben feleğin, işine.
Niye düşmüş bilmem benim peşime,

Nere gidem, felek, senin elinden!?
Bir haber ver, bana gonca gülümden.

Çadır kurdum, dost ilinden uzağa,
Poyraz söktü, hava döndü sazağa.
Sen düşürdün beni yine tuzağa,

Nasıl edem ben feleğin elinden,
Nazlı yarim gelmez mi yad elinden.

Çadır kurdum, çıkıp yayla düzüne,
Ayak sürdüm bir güzelin izine,
Uyma dedim, uyma, zalim sözüne;

Nedem felek n'edem, senin elinden?!.
Acep varmı bilen gönül dilinden.

Bir köylü Bacıya

BACIM

Biz sözde aydındık bacı
Sen dilimizde yabanın köylü karısı
Kirliydin dokunulmazdı ellerine
Yenmezdi pişirdiklerin

Ama bir yüreğin vardı bacım bir yüreğin
Büyük Okyanus kadar
Kimseye yaban demez
Severdin Tanrı kadar

Sevgin şehvetsiz menfaatsizdi
Benzemezdi bizlerin sevgisine
Ellerini iyice yu ama bacım
Yüreğin dönmesin bizimkine

Hurşit SAİM

Bir Reformist'e Cevap

III

M. Suphi ÇETİN

Sayın Çerman şunu gayet iyi bilmelidirler ki, Türk Milleti İslâmiyeti kabul etmekle çöl ufkuna saplanıp kalmadı. Geriliğimizin sebebi de İslâm dini olmadı. Herhalde hakikate varabilmek için safsatalardan ziyade Tarihin sesine kulak vermek icap eder. İslâmiyeti kabulden sonra, Türklüğün tarih sahnesinden silindiğini iddia edecek kadar da inkârcı olamayız. Acaba Türk Milleti, müslüman olduktan sonra zamanımıza kadar geçen devreler içerisinde bir bütün olarak varlığını hiç ortaya koyamadı mı? Önümüze, tarihin taşıdığı dev gibi hakikatlara karşı elbette kör ve sağır kalamayız. Selçuk ve Osmanlı İmparatorluklarını kuran ecdadımıza karşı, biraz olsun saygı ve gururla bağlılık gerekir. Onlar, medeniyetlerini üç kıt'anın çeşitli beldelerine tam bir iman gücü ile hâkkettiler. Yıkıcı değil yapıcı oldular, karanlığa karşı bir ışık gibi doğdular. Esasen Türkler, irsî yapılarında engin bir yapıcılık ve ileri hamlecilik genlerine sahiptirler. İnsanlık çeşitli devirlerde bu yaradılıştan alabildiğine faydalanmıştır. Bu şekilde üstün bir irsi yapıya sahip olan Millet, İslâm imanının şeraresi ile gönlünü yaktıktan sonra, elbette insanlığı alabildiğine aydınlatacak yepyeni ve güçlü medeniyetlerin kurucusu olarak, Tarih sahnesindeki üstün mevkiini bulacaktı. Nitekim, bu irsî istidadı tutuşturan kıvılcımla Türkler, tam mânası ile aksiyoncu bir ruhla yeniden insanlığın ve medeniyetçiliğin bayraktarlığını üzerlerine aldılar. Bugünkü Dünya medeniyetinin temeline en sağlam harcı kattılar. Güneş kadar parlak olan bu hakikatları bilmemek imkânsızdır. Hâl böyle iken aksi kanaatta ısrar, gaflet ile suiiniyet arasında bocalamaktan gayrı izah kabul etmez.

Türk Milletinin ilerleme cehdi, zannedildiği gibi sonu gelmeyen seraplar silsilesi ile çevrilmiş değildir. Aksine, insanlığın gıptasını celbeden neticelerle tarihe tescil edilmiştir. Ve gene inanıyoruz ki, bu büyük potansiyel güç kısa bir gelecekte Dünya'nın en genç ve en ileri medeniyetini meydana getirmeye muktedir olacaktır.

Esasında İlme, fenne, san'ata, hürriyet ve insan şahsiyetine karşı gerçek saygıyı duyan, onların gelişebilmesini köstekleyici her türlü engeli yıkan İslâm dini, nasıl olurda, bilhassa bu özellikleri ile yakinen bağdaşan Türk Milleti ile temasa geldiğinde, O'nu medeni hayatın aydınlık yüzeyinden karanlık gerilerine doğru çeker?. Bunun izahı mümkün değildir. Çünki, izâhı bu şekilde davet edici mâkul bir tek sebeb dahi gösterilemez. Aksi hakikat ışığında gözlerin kamaşmasıdır.

İslâmiyet, aklın hürlüğü içerisinde ilmin ve san'atın gelişmesini teşvik ederken, O'na hedefinide telkin eder. İslâm dininde ilim, taassubun ve bencilliğin esiri değildir. Meyvesiz ağaç değildir. Ve hele hele yıkıcı maksatlara kat'iyyen yöneltilmiş değildir. Meyvaları ve gölgesi bütün insanlığın istifadesine amade kılınmış, kökleri kalplerde, insanlığa hizmet aşkı ile sulanarak geliştirilmiş bir ağaç gibidir. Verimlidir, diğergâmdır, yapıcı dır.

İslâmda ilim vardır ilim hiçbir zaman NÂRÂNİ değil daima NURÂNİ olmuştur. İnsanlığa refah, saadet ve huzur getirmiştir.

Bunun aksine olan ilmin, bir gün meydana getirdiği eserlere de, onu yaratan akla da Dünyayı mezar etmeyeceğine itimat edebiliyormusunuz? tabiiki hayır, Ortada bir HİROŞİMA faciası dururken, nükleer yarışmalar içerisinde radyoaktivitesi durmadan yükselen hava, başımızın üstünde ölüm saçmayı bekleyen bulutlar

halinde dolaşırken bu terbiye edilmeyen, bu eğitilmeyen bu gayesini bilmeyen ve bizleri şuursuzca meçhul bir neticeye doğru sürüklemek eğiliminde olan ilimde, insanlık adına, medeniyet adına nasıl emin olabiliriz?

Delicesine bir yarış, yarışı kazanmak için bir yol mübah, gaye sadece yarışı kazanmak. Yarış meydanlarında doping yapılmış atlar gibi. Hayır ilim, bu yok edicilikten, bu yıkıcılık ve yakıcılıktan kurtarılmalıdır. O'na insanlığın saadet ve selâmetine, refahına mâtuf gayeler ve o gayelere ulaştıran yollar telkin edilmelidir. Bu ise ancak, insanlığı en ideal şekli ile konu edinen, İslâm imânı ile İnsanlığın tanışması ve şereflenmesiyle mümkün olacaktır.

İptidai, kısır, kurak bir çöl zihniyeti üzerinde, asırlarca insanlığa hitap eden önder bir medeniyeti filizlendiren İslâm imanı, insan varlığına gerçek aksiyonerliği kazandırmıştır. Bu aksiyonerlik daima iyiyi, daima güzeli ve daima hakikatı aramaya kendini adamıştır.

Bir Peygamber düşünün, «Çinde bile olsa ilmi oradan alınız. Zirâ, ilme talib olmak kadın ve erkek her müslümana farzdır.» diyor ve bu ifadeyi bundan (1300) küsur sene evvel kullanıyor. Ümmi bir peygamber olarak. Şimdi nasıl olurda, O Büyük insanın vahyine memur edildiği bu İlâhi din'e; ilmin karşısındadır, geriliğin sebebidir, şeklinde itham ve iftiralar lâyık görülür? Hangi akıl ve hangi vicdan buna razı olabilir? Aklı ve hisleri normal sınırlar içerisinde tam bir ahenkle çalışan insanlar, bu hakikatlerin önünde susmak ve hürmetle eğilmek mecburiyetindedirler.

Yukardaki Peygamber sözü üzerinde biraz durmamız gerekecek. O zamanki ulaştırma vasıtaları, sür'at mefhumu ve mevcut coğrafi bilgiler nazarı itibara alınacak olursa, Çin ulaşılması çok güç, son derece uzak, ve meşakkatli yolculuklara katlanmayı icap ettiren bir belde olarak düşünülebilir. Burada cehalet içinde bunalmak için hiçbir sebebin meşrû kabul edilemiyeceği telkin ile aksine ilim elde etmek için ne şekilde olursa olsun her türlü engel, güçlük ve meşakkate karşı göğüs gerilmesi ve ilim yolunda bunların yenilmesi gerektiği emir buyurulmaktadır.

Ayrıca, Çinliler Milliyeti, dini tamamen ayrı bir topluluk teşkil etmekte üstelik erkekler kadar kadınlar da cinsiyet farkı gözetilmeksizin ilme talibolmakta mecbur addedilmektedirler. Bu ifade, ilmin bütün insanlığın malı olduğuna işarettir. O'nun müşterek vasfı üzerinde durulmaktadır.

İlimde milliyet, din, cinsiyet ve bunlara benzer faktörler birer tefrik unsuru olarak kabul edilmemekte, ona insanlık adına bir bütünlük atfedilmektedir.

Bütün insanların, en küçük bir taassuba kapılmaksızın bu köklü kaynaktan faydalanmaları istenmekte. Toplumlar arasındaki kültür temaslarına en geniş anlayışla yer verilmektedir. Aradan geçen asırlara rağmen, içinde yaşadığımız yüzyıl insanlığı acaba bu kilit noktada, Ogünki, üstün ideale ve engin toleransa ne derece kadar yaklaşabilmiştir? 21. Yüzyıla doğru akıp giden dünyamızda hâlâ kafalarında şark ile garp tefriki yapan, Şark için diploma tabiri altında Batılıya vermediği bir diplomayı Şark'lıya lâyık gören zihniyet mevcuttur. Bir tarafta refahın zirvesinde milletler, diğer tarafta sefalet içerisinde yüzen namı diğer gerikalmış ülkeler, hep bu ilim alışverişlerinde ki samimiyetsizliği, bencilliği bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Fakat gene de ilerici dünya ve gerici islâmiyet...

Gene ilim için gerekli olan aklın hürlüğü, İslâm dinince ön prensip olarak kabul edilmiştir. Şahsiyetli ve yapıcı olan münakaşa, peşin hükümlerden ısrarla kaçınma gibi ilim zihniyetinde esas olan hususlar aşmaz ölçüler halinde ayakta tutulmuştur.

«İlim hazine, anahtarı ise sormaktır» mealindeki Peygamber sözü'de araştırma ve incelemeyi teşvik bakımından çok mânidardır.

İslâmiyet ilimle birlikte bir ilim adamı ahlâkı da getirmiştir. «Kendi nefsi için istediği hayrı, diğer kardeşleri içinde arzulamayan imanı kamil sahibi olamaz» hâdisi şerifinin ifade ettiği mâna, tereddüde yer bırakmayacak derecede açık ve seçiktir. Gerçek bir ilim adamı dağarcığındaki bilgiyi, talip olana öğretmek ve onu yetiştirmekle mükelleftir. Bu vazife imanla ilintili addedilecek şekilde önemli görülmektedir. İşte bu zihniyetledir ki, bir taraftan Fransa, diğer taraftan Ortaasya ve Orta Avrupaya kadar bütün beldeler hakikat peşinde koşan, insancıl bir ilmin ışığına garkoldu.

Bu durum, bugün dahi cemiyetimizin ilmî yönden ıstırap mihrakını teşkil etmektedir. Maalesef ilmi inhisar altına almak arkadan daha kuvvetli olanların yetişmesine mani olmak gibi egoist bir zihniyetin komplikasyonları, ilim müesseselerimizde zaman zaman görülmektedir. Bu tutum, ilim çatısı altında, ilim adamı ahlâkına yakışmayacak derecede nahoş mücadele ve klikleşmelerin de sebebidir. İlim adamının gerçek gayesi, sonsuz bir şevkle hakikatı aramak olmalıdır. Hakikat peşinde koşanlar ise, her türlü küçük hesaplardan uzak kalarak, tam mânası ile hasbi bir çalışma zihniyeti içerisinde, dayanışma halinde bulunmalıdırlar. Âlime, ilim yapma ve yayma ahlâkının kazandırılması gene İslâm dinince en lüzumlu bir gerçek olarak benimsenmiştir. Ayrıca öğretimde takip edilmesi gerekli yollara da işaretle o günden pedagojinin temel ilkeleri ortaya konmuştur. «Bildiğinizi herkese öğretiniz, (işleri) daima kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; tatlı söyleyiniz, nefret ettirmeyiniz; biriniz (herhangi bir sebeple hiddetlenirse) sükût etsin» hâdisi şerifi bugünki hayatımızda dahi şiddetle tatbikine ihtiyaç duyduğumuz, o engin mânayı ifade etmiyor mu?..

Ayrıca; çalışmanın devamlılığına, hakikatın sonsuzluğuna, kesintisiz olarak araştırma ve incelemeler yapılmasına ve ilim peşinde koşulmasına teşvik bakımından «İlmin bir sonu var diyen, ona karşı haksızlık etmiştir.» mânasındaki Peygamberimiz sözü ne kadar açık belgedir?.

Yukarda işaret buyrulan zihniyetle, insanlığın hayrına kendini vakfeden bir âlime, İslâm Dininin verdiği önemi merak ediyorsanız, işte gene O Büyük İnsanın müjdesi: «Bir âlime saygı gösteren mümin, Rabbine ihtiram etmiş olur» Bundan daha büyük bir bahtiyarlık, müjde ve teşvik tasavvur edilebilir mi?

Bütün bu açıklamalardan sonra, herhalde ellerimizi İslâmiyetin yakasından çekmemiz gerekir. Böyle bir din geriliği ileriliğin en ideal şeklini kendi varlığına maya yapmıştır. Gerilik veya gericiliği O'nda değil onun karşısında olanların, içinde kaldıkları korkunç boşlukta aramak gerekir.

Büyük bir filozof, âlim ve dindar mistik heyecanlara bağlamakta, bu heyecanlardan mahrum insanlarda hakikatı olan EİNSTEİN: bütün ilmin menşeini arama aşkının uyanamıyacağını bildirmektedir.

O billûr gibi kaynayan iman pınarlarından kana kana içildiği, gönüllerin ilâhi aşk meş'alesinden yakıldığı ve akılların İslâm nuru ile aydınlandığı devirler, iddia edildiğinin aksine her yöndeki ileriliğin en cerhedilmez eserleri ile dolup taşmaktadır. İslâmın bu en velût devresinden misaller mi istiyorsunuz?

Devrin en büyük matematikçisi Muhammed bin Musa el Harzemi, ki eserleri batı dillerine tercüme edilerek asırlarca en muteber kitaplar olarak kabullenilmiştir. Trigonometri islâm dünyasının Matematik ilmine yaptığı en büyük arma ğanlardan biridir. Ebul Vefa el Bozcani zamanında bu ilmin alabildiğine ilerle-

kant bu devirde tarif ve izah edilmiş, bu miş, Tongant, Cotangant, sekant ve Cosehususta Gıyâsüddin daha ileri giderek bir derecenin sinüsünü virgülden sonra (18) haneye kadar hesap etmiştir. Büyük Türk matematikçisi İbni Türk al Ceyli ki, Doğuda ilk aritmetik kitabını neşreden insan. Trigonometrinin büyük üstatları: Emir ebu Nasr bin Irak, Yakup al Kindi, daima hürmetle yadedilecek büyük simalardır.

Endülüslü Büyük alim İBN-ÜL RÜŞT «İlâhi kanun bizi mahlûkatın müşahedesi ne dâvet eder ve bunlar üzerinde ilim yapmamızı emreder» diyen ilmin müstakbel ufuklarını işaret eden büyük dahi. İşte İBNİ SİNA, İslâm Türk âleminin doğuda ve batıda asırlarca parlayan ilim güneşi. 19 yaşında, tıp farmasi ve tabiyat ilimlerinin emsalsiz siması. «ET-ta'lim-üs sâni» adlı bir nevi felsefe ansiklopedisi ile kendini aşan asırların yüce devi FARABİ. Avrupalıların CABİR dedikleri EBU MUSA CAFER EL SOFİ ki, İtalyan alimlerinden CARDAN'ın Dünyanın 12 dahisinden biri addettiği, kimyanın temeli olan ölümsüz insan. Ne varki, ölümünün tertip edilen bu öz evladına karşı Şark, 1000. yılında Paris'te mutantan törenler asırlarca lâkayt ve uykuda idi. İşte, ZEKERİYA EL RAZİ, demirsülfat tasfiyesinden Sülfürik asit istihsalini bulan büyük kimya alimi.

Matematiğin ve Fiziğin devleşen iki büyük siması: EBU ALİ MUHAMMED ve HASAN İBNİ HEYŞEM bu sonuncusu «Ki tab-ül Menazır» adlı eseriyle Kepler'den asırlarca evvel, ışık ışınlarının gelme ve kırılma açıları arasındaki sabit ve muayyen nisbeti bulan ve ortaya koyan deha. Büyük astronomlardan İBN EFLAH, NURİDDİN AL BİTRUCİ ki bu zat ARİSTO ve BATLAMYOSU gayet ilmi bir şekilde ve şiddetle tenkit ederek seyyarelerin kapalı mahrekler nazariyesi yerine açık helezoni deveranlar nazariyesini ileriye sürmüştür. Prof. Hartner buna tarihte o zamana kadar benzeri olmayan bir buluş diyor. Batıda ALFGRAGANUS diye ün salan büyük astronom AL-FARGANİ, Büyük Matematikçi ve astronom Harzemli ABUL REYHAN MUHAMMED AL BİRÛNİ, Maraga rasathanesini kuran NASÜRİDDİN, Timur'un torunu MUHAMMED TURGAY ULUĞ BEĞ gibi ilmin tarihi ile yaşayacak simalar biribirini kesiksiz olarak takip etmektedirler.

Tıp ilmi de ayni şekilde büyük simalara şahit olmaktadır. Hristiyanlık ve diğer dinlerin, cesetler üzerinde çalışılmasına mani olduğu devirlerde, İslâm hekimleri cesetler üzerinde serbestçe çalışma insiyatifine sahip olarak, Anatomi, patoloji ve cerrahiye yeni yeni ufuklar açıyorlardı. İBN NÂFİS adındaki bir bilgin büyük hizmetler yapmış ve adını ölümsüzleştirmiştir. RÂZİ tıbba klinik anlayışını akciğer dolaşımını keşfederek tababete sokmuş olan ünlü bir hekimdir. Doktor Cerrah EBUL KASIM ise kemik ve göz üzerinde ameliyatlar yaparak bunlara dair ilk bilgileri veren insandır.

Ayrıca coğrafya, zooloji botanik, madencilik gibi sahalarda da bugünki ilme ışık tutan kıymetli eserler verilmiştir. İlk atom nazariyesinin islâm alimleri tarafından ortaya atıldığı belirtilmektedir.

Bağdatta açılan ilk üniversite, geliştirilen kâğıt sanayii, şeker Endüstrisi, İspanya'ya kadar geniş bir belde üzerinde tesis edilen bir çok ilim müesseseleri, kütüphaneler, darüşşifalar ve ona benzer eserlerle, İslâmiyet kendisini gerçek değeri ile kabul ettirmiştir. Warner JEGER isimli bir medeniyet tarihçesinin İslâm rönesansından bahsederken: «Burdan dün yanın tanıdığı büyük beynelmilel ilim devri gelmiştir» demesi de bu gerçeğin ifasinden başka bir şey değildir.

Musa Kadızadeler, Alâüddini Kuşçular, Kâtip Çelebiler herhalde bizden olan devrinin büyük âlimleridir. Konya, Erzurum, İstanbul, Bursa, Edirne, Kayseri Sivas herhalde, İslâm Türklerinin uzun

UZAKTAN

(Arif Hikmet Par'a saygılarımla)
(HÜR TÜRKİYE'ye ek)

Anadolu dedikleyin akla,
Herşey çığ çığ gelir.
Sonracıma bire bin neşesiyle
Elâzığ gelir.
Bir yol, Harput'a çıkar döne dolana.
Hey Harput! Koca Harput!
N'oldu sana böyle yüce Harput?

Harput deme yaralıyam.
Baştan başa karalıyam.
Gel senlen dertleşek gardaş
Ben de, ben de oralıyam.

Şimdi Harput viran olmuş;
Şehir, ev - bark, ova, yurt değil.
Harput'u, Harput'ken görmeliydin;
Şimdiki Harput, Harput değil.

Mithat YILMAZ

---

yıllar ilim ve medeniyetlerini dünyaya ilân ettiği beldeler olsa gerektir.

Fransız yazarlarından MİCHELET nin nekadar açık ve dürüst bir itirafı var: «Hristiyanların göründüğü yerde çöl görünüyor, halbuki Arapların olduğu yerde ise, her taraftan su ve hayat fışkırıyor, ırmaklar akıyor, toprak yeşeriyor, bir çiçek bahçesi oluveriyor ve fikir sahasıda çiçekleniyor. Barbarlar deyiniz, ama, acaba onlar olmasaydı biz ne olurduk? 13. yüzyılda divanı muhasebatımızın onlar olmadan, en basit bir hesabı yapması mümkün olmadığını, Arap rakamlarını beklemek gibi utandırıcı bir durumda bulunduğunu söylemeli mi? Araplar dünyaya hiçbir millet dehasının insan nev'ini değerlendiremediği en zengin hediyeyi yapmışlardır: eğer Yunanlılar onlara mantık mekanizmasını verdilerse, Araplar da ilimlerin zaruri vasıtası olan sayı mantığını, hesap ilmini ve cebri verdiler.

Daha nekadar faydalı şeyler verdiler: imbikten çekme usulünü, şurupları, merhemleri, ilk cerrahi âletlerini, mesane içindeki taşları kırmak fikrini ilh. verdiler. «Tabiatiyle bunlar; İslâmiyetten evvelki cehalet devrinin, İslâmiyeti kabul etmiş çocukları olan Müslüman araplardır. Dolayısı ile eser Arab'ın değil İslâmındır.

Herhalde, Michelet bu ifâdesi ile bir art düşünceye sahip değildir. Gericiliğede bayrak sallamak heveslisi de değildir? Ne demek gerekir? Tanrı hiç değilse bizlere de Michelet kadar aklı selim ve dürüstlük nasip eylesin.

M. Suphi ÇETİN

ÇEMİŞGEZEK KANUNU

Çemişgezek hakkında, inceleme yapacaklara faydalı olmak için, YAVUZ tarafından çıkarılan kanunu da yayınlıyoruz :

Yeni FIRAT

KANUNNÂME-İ VİLÂYETİ ÇİMİŞGEZEK

(Bu kanun Yavuz Sultan Selim tarafından çıkarılmıştır)

Evvelâ kurâda sâkin olan reâya müslümanlardır. Anların kimi çifti olup, defteri cedit üzerine tamam çift kaydolunmuş ola. Elli akça resmi çift ve altı akça resmi irgadiye vereler. Ve nimçift kaydolunan reâya yirmibeş akça, resmiçift ve altı akça resmi irgadiye vereler. Amma Vilâyet-i mezburenin ekseri Kûhistan olup yerleri tamam çifte ve nim çifte mütehemmil olmayıp, ol ehl-i kurâya, resmi çift yazılmayıp, resmi zemin yazılmıştır. Kaç dönüm zirâat ederlerse, iki dönüme bir akça resmi zemin verip, zıraat etmeyen veyahut resmi zemin eksik olan ve çifti zıraatı olmayıp, mürevviç olanlardan dahi on ikişer akçe resmi nebat ve altışar akçe irgadiye vereler. Ve mücerret olup kesbükâra kadir olanlardanki baliğ olmuş ola, altışar akça resmi mücerret alınıp, resm-i irgadiye alınmaya; ve kefere tayfasından resmi çift ve resmi nebat ve resmi mücerret alınmayıp, her harâç - güzar kâfir başına, ispence alınıp ve mürevviçlerinden altışar akça resmi irgadiye ala. Ve bu zikrolunan hususların alınmalarının mevsimi Mart ayının ğırresidir. Andan mukaddem alınmaya ve zıraatlarından eğer müslüman, eğer kefereden humüs üzere alalar. Meğer şol kariyeki yol üzerinde olup, defterde altıda veyahut sekizde bir yazılıp tasrih olunmuş ola, anlardan defter mucebince alınıp ziyâda alınmaya. Vilâyeti mezbureden alınan ekrat adediki doğu sair alınan zulumlar küllüyen emrühumayunla ref olunmuştur. Hemen defteri cedide kaydolunan hukuku şeriyye ve rüsum-ı ardiye, her ne ise, verip hilaf-ı defter bir akça, bir habbe alınmaya; ve bir rayât fevt olup, atasının çiftliği her ne miktarı mürettep ise oğlu mutasarrıf olup, sipâhi andan resim alamaz, amma oğlu kalmayup karındaşı kalsa, madamevvel verdiği tapuyu karındaşı vere, sipahi ahare vermeye kadir değildir. Amma garezle bir kimseyi suret edip ecrimisilden fazla talep ettirmiyeler. Oğlu ve karındaşı kalmasa, kızı ve hatunu ve âmular kalsa, onların zıraat olunur yere methali yoktur. Ol vakit sipahileri muhtardır. Her kimse dilerse vere. Ve Vilâyeti mezburede istimal olunan kilenin dört kilesi, bir İstanbul kilesi yazılıp, buğday ve sair, buğdaya tabi hububat nohut ve mercimek gibi, her İstanbul kilesi dokuz akçaya, ve arpa altışar akçaya ve darı dörder akçaya hesap olunmuştur. Vilâyette eğer ucuzluktur, eğer kızıllıktır, reâyadan üşür bedeli akça alınmayıp; eğer buğday, eğer arpa vesair hububat, her ne işe ölçülüp, ayni ile tereke vereler. Eğer sancak beğleridir ve zuma ve gayridir, reâyaya zulmedip, öşür bedeli akça talep etmeyeler. Etmek isterlerse, hâkimülvakt olanlar, men ederler. Vilâyet-i mezburenin bağlarının her yüz tevek başına beş akça; ve keferenin her yüz tevek başına altışar akça alınıp, ziyâde alınmaya; ve resmi deştani dahi tarlaya at ve sığır girip, ziyanlık eder ise, her at ve sığır başına cerime alınıp ve ekin sahibinin ziyanlığın tazmin ettireler. Mademki ekine davar girip ziyanlık etmese, kimseden bervecih bir akça, bir habbe alınmaya. Vilâyet-i mezburede, mâbıkta ekrat zulmünden, nice reâya perâkende olup, hariç Vilâyete gidip, hâliyâ Osman - Kanunu olduğu istimâ eylediklerinde, gerü yerlerine gelüp, tavattun ederlerse ve vilâyet kitâbet olundukta, bazı reâyet yazılma-

yup, hariç kalmış ise, harç eminleri dahletmeyüp, sahibi tımâr olanlar, mutasarrıf olalar. Ziraki riayet oğlu riayettir. Maden ahra riayet kaydolunmuş olmaya; ve defterde mukayyet olan aşiretlerden dahi, sâbıkta zulümden perakende olmuş reaya var ise, gerü gelüp, hemen cemaatlerine girerler. Anlara dahi harçeminleri dahletmiyeler sahibi aşiret, her kimse, anlar mutasarrıf olup, âdet-i ağnamların, aşiretleri ile miriçün zaptoluna, amma şol aşiretki vilâyet kitabet olundukta, gelüp yazılma yup, küllisi hariç kalmış olan. Veyahut vilâyet yazıldıktan sonra geleler. Anların gibilerin, resmi haneler veya dehvaları vesair rüsumu örfiyeleri, ve adet-i ağnamları, miri içün zaptolunup, herkimin toprağında zıraat ederlerse, sahibi zemine beşte bir mahsulların vereler. Vilâyet-i mezbure ahalisi, henüz defteriahvalin bilmeyüp, bazi mescitlerin ve zaviyelerini ve tekkelerin, birer miktar vakıf bağları ve yerleri olup, defter-i cedide yazdırmayup, hariç kalmış ise, evvelâ ol vakıf yerleri dahi, sipâhileri ve harç eminleri dahletmeyüp, kadimüzzamandan vakıfa zaptolunan yerlerdeki, kimseye timar kayıt olunmuş olmaya. Olageldiği üzere, gerü vakfüçün zaptoluna; ve şol zeminki bir kariyenin ekinliği olup, vilâyet kitâbet olunduktan hasılı bile mahsup olmuş ola. Bu makûleye dahi harç - eminleri dahletmeye. Amma şol mezranın ki muayyen ve muhtar sınırı ve harâbesi olup, vilâyet kitabet olundukta, hâli ve harâbe olup, deftere yazılmayup, sonradan mâmur olup, zırâat olunsa, ol aslı mezârii, harçeminleri zapt eyleyeler.

Ve külliyen Âdat-ı ağnam, miri içün kaydolunmuştur. İki koyundan bir akça alınıp, ziyâde alınmaya. Ve resm-i yaylak dahi, üçyüz koyuna bir koyun alınıp, veyahut bahâsı içün, otuz akça alına. Ziyâde eksük olsa, Bu minval üzre hesap oluna. Ve her haneden bir nügü yağ alınaki, ikiyüz dirham olur. Ve resmi kışlak dahi, bu vilâyetten «kom» derler ve her üçyüz davara bir davar vereler. Kıymeti otuz akça ola. Ziyâde, eksük olsa, ona göre hesap oluna. Sair veya dehva Kânûn-i Osmani üzre yazılmıştır. Andan tecavüz etmeyeler. Ve nefsi Çemişgezekten gayri, rahatlardan, resmi tamğa refolunmuştur. Minbadih Çemişgezekten gayri yerden, bir akçe ve bir habbe damğa alınmaya. Ve vilâyet-i mezburede evvelâ kurâ halkı dahi ihtiyarlarile hazer olunmağa kadir olanlar, hazer olunup, hazre kadir olmayanları hayrile hazretmeyüp, ve vilâyet-i mezburede merhum pir Hüseyin beğin, bazi ağaları ve nükerleri olup, kadimizzamandır, riayet olunagelüp, hâliyâ defteri hâkânide dahi rayet yazılmayup, nüker deyü baş akçası ile, avâriz-i divaniyeden muâf kaydolunup, ellerine suret-i defter verilmiştir. Ol asıl defteri cedide nuker yazılanların kendulerinde ve sulhî oğullarında oturdukları yerde, sipahileri talep etmeyeler. Ve avârız-i divâni dahi teklif olunmaya. Ve vilâyet-i mezbure şimdiye değin, Kürdistan, hükmünde olup, defter-i ahvâlın bilmedikleri, ecelden zikrolan nüklerin ekserinin oğulları defter-i cedide yazılmayıp, hariç kalmıştır. Ol aslı sahih nöker olup, defteri cedide nöker kaydolunup, elinde suret-i defteri olan nökerlerin, sulbî oğulları'ki hârici ezdefter kalmış olalar. Anlardan hadi baç akçası talep olunmaya. Mücerret olalar. Atalarına hizmet edüp, olmayıp âlahazıhi kendi kârlarında olalar. Ve baç hususi dahi kanun-i kadimleri budurki zikrolunur. Meselâ (harir) yükü «üzbûr etse, her yüküne yirmi beşer akçe alınır, ve (bez) yükü übûr etse beher yüküne on sekiz akçe alınır. Ve (pembe) yükü übûr etse, her yüküne on iki akçe alınır. Ve (sabun) yükünden altışar akça alınır ve (nal) yükünden bir geyim nal alınır. Amma bu mezkûrat ubur etmeyüp, bunda satılsa, satan kimseden, yirmi akçadan bir akça alınır. Ve arasaya gelen hübubat kısmından, otuz kileden bir kile alına gelmeğin bunlar külliyen ber kararısabık mukarrer kılındı. Hicri 948

Mustafa KÖKOK' dan

OSMAN BEDRİ HAZRETLERİNE

Tanık, halk içinde, İmam Efendi,
Nâmı da künyede Osman Bedri'dir
Tekvâde mânâda tamâm efendi.
Biz noksan kullara sultan, Bedri'dir.
Yazayım evsafın, yâdigâr olsun.
Okuyan bizlere bir dua kılsın.
İsterim duacım murâdın alsın.
Aşk ehli canlara, cânân, Bedri dir.
Sağında şâminî, solunda Bedri,
Düşkünler önüne düşüp, fer verdi.
Dergâhı izette yücedir kadri,
Karanlık gecede Şamdan, Bedri dir.
Ey kardeş sen de gel, derse devam et,
Selef-i Sâlihin yolu üzre git,
Gâfil olma sakın, sözümü işit,
Eden bize lütûf, ihsan Bedri dir.
Cesedi türbede, rûhuysa tayyar,
Şu mülk-i cihânı geziyor seyyar
Nerde müridi var, gözetir her bar,
Derdi, bâr olana, derman, Bedri dir.
Server-i Enbiyâ, ruhsatın-vermiş,
«Hâfız Osman korkına diye buyurmuş;
Bu emri, Sâminine duyurmuş...
Mutahhar ravzada püyan, Bedri dir.
Bekçiler, taaccüp etti işine
Şu noktayı insan, gerek düşüne,
Tâ çocukken düşmüş, aşkın peşine,
İllallah diyerek, nâlân Bedri dir.
Bahtiyar olmuştur, tutan elinden!
Mevlâya erişir, giden yolundan:
Hâlik de râzıdır öyle kulundan
Açılmış gülleri handan Bedri dir.
Âlemi mânâda hâlin bilirdi.
Bağdat'tan, Basra'dan kalkan gelirdi,
Her kim elin tutsa, hayran olurdu,
Deryaya düşene, liman, Bedri dir.
Gel sen de onu tut canından aziz
Çünkü her bir sözü, şekerden leziz.
Hak anı yaratmış, ak, pâk, tertemiz
Kûtbül evliyadır, hâkân Bedri dir.
Oku «Fâtihâ» yı, seb'almesâni
Bağışla rûhuna güzel ihsânı.
Mustafa! bize o, derdin dermanı.
Bu şifâhanede, lokman Bedri dir.

Elazığ Vilâyetinde Eski Türk Kütüphaneleri

Dr. İlhan AKÇAY

Elâzığ ve çevresi kültür bakımından zengin geçmişe sahiptir. Burada XII. yüzyılda yapılmış, Anadolu'nun en eski ve büyük câmilerinden birisi bulunduğu gibi, 1228 yılında bir de Orta Çağ'ın en eski ve önemli Hastanesi (Nureddin Artukşah Maristanı) bulunuyordu. Daha bu devirde bile, küçük çapta kendine has kitaplıklarının olduğu bölgede, XIX. yüzyıla kadar bu alanda kesin bilgilerimiz maalesef bulunmamaktadır. Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivlerinde, değil eski asırlardaki, XIX. yüzyıldaki Harput'un ünlü kütüphaneleri hakkında da kayıtlar bulunmamaktadır. Bunlara bakarak, kitapların zamanla çoğaldığını ve kütüphaneler yapıldığını sanmaktayız. Ancak bazı çok önemli kişiler, Yusuf Kâmil Paşa gibi, devrinin en ünlü zatlarının özel olarak bir defada kolleksiyonu getirerek ve yapısını yaparak, Kütüphane kurduklarını ise, yine salnamelere bakarak anlamaktayız.

Elâzığ Vilâyetinin merkezini teşkil eden ünlü ve kültür müesseselerinin bulunduğu Harput, önemini, 1. Dünya Savaşına kadar muhafaza etmiştir. Tabiatıyla da bütün kütüphaneleri Harput'ta yapılmıştır. Bu bakımdan Harput en önemli ve hareketli zamanını XIX. yüzyılda yaşamıştır. Bu devirde, bölgede yabancı kolejlerin kurulduğu devir olduğundan, Türklük ve İslamiyetin tesirlerini bilhassa azınlıklar üzerindeki etkilerini kaldırmağa matuf, sinsi gayretlerin başladığı zamandır. Biribirini takip eden Amerikan, Fransız, Almanların açtığı kolejlere, hemen yalnız Ermeniler alınmakta ve eğitilmekteydi. Gaye açıktı. Bunlardan elde olunacak meyvelerle bir nesil sonra burada kargaşılık çıkarmak işten bile değildi. Herbir kolejlerin de, memleketlerinden getirdikleri çok çeşitli kitaplar, hayli zengin kitaplıkları bulunuyordu. İşte bu devirde, Harput'ta Türkler arasında da bir canlanma başlamıştı. Halk, çocuklarını eski ve yeni açılan Türk okullarına götürmekte, bunun yanında Osmanlı İmparatorluğu içinde sayıca en fazlaya ulaşmış olan İslâm - Türk Kütüphanelerinden istifade etmekte ve bunları zenginleştirmekteydiler. Bu asırda şehirde bazılarının kuruluşu XII. yüzyıla kadar inen 19. Medrese ve hepsinin de kütüphanesi vardı. Bunlardan sekiz kütüphane, Medrese kütüphanesi olmaktan ziyade müstakil özellikte sayılmaktaydı.

Harput Kütüphaneleri hakkında şimdiye kadar yapılmış araştırmalar, hemen olmadığı için, bizler kırıntı halindeki bilgilerden istifade etmeğe çalışarak, aşağıdaki birkaç kütüphane ve eserlerine ait bilgileri toplayabilmiş bulunuyoruz.

Kurşunlu Medrese Kütüphanesi : Harput'un Kurşunlu Camisi, Karacevri Elhaç Osman Ağa tarafından 1151 H. yılında yaptırılmış olup, soncemaat mahallinin etrafında 1. Dünya Savaşına kadar zamanla ilave olunanlarla birlikte, tam beş medresesi faaliyette bulunuyordu. Bu sebepten ve önemine binaen, bir kütüphane kurulmuş ve çoğu yazma, binden fazla eser toplanmıştı. Kütüphanenin kuruluşu 1201 H. yılına tesadüf eder.

İbrahim Paşa Kütüphanesi : İbrahim Paşa Medresesi içinde kurulmuştur. Kuruluşu 1249 H. yılına aittir. Banisi Çötelizade Hacı (İbrahim Paşa) olup, mevcut üçyüz eserin çoğu yazma idi.

Arapkir'li Yusuf Kâmil Paşa Kütüphanesi : Arapkirli Yusuf Kâmil Paşa, devrinin en ünlü kişilerinden olup, memleketi Arapkir'de de önemli vakıfları bulunur.

Ağın'dan :

BÜYÜK CEVİZ MANİLERİ

1
Büyük cevizin dibi,
Oldum yarin garibi,
Soyun da gir koynuma,
Helallık malın gibi.

Boyun boyuma uygun,
Soyun soyuma uygun.

2
Büyük cevizden uçtum
Çayır çimene düştüm.
Bin kuruşluk gül idim,
Kadir bilmeze düştüm.

Boyun uygun boyuma
Soyun uygun soyuma

3
Büyük ceviz yarıldı,
Ninem bana darıldı.
Darılma hanım ninem,
El oğluydu sarıldı.

Boyun boyuma uygun,
Soyun soyuma uygun.

4
Büyük cevizin üstü
Kimin var böyle dostu
Bir kem söz söylemedim
Ne dedim neden küstü

1
Dağda kestim degenek,
Ortası benek benek
Geçti güzel sürüsü,
Hangi birin begenek?!.

2
Dağda armut kurusu;
Geçti kızlar sürüsü,
Yaktı yandırdı beni,
İlla kızın birisi.

3
Dağda hayladım kurdu,
Atım terledi durdu.
Yarimi bulamazsam,
Yıkarım bütün yurdu.

4
Bu dağın dumanı var,
Göynümün gümanı var.
Ne benim yüzüm tutar,
Ne yarin imanı var.

5
Bu derenin söğüdü,
Ben giderken gögidi.
Gelin geldim, kız gittim,
Kırılsın köy yiğidi.

6
Yılana bak, yılana,
Dağı taşı dolana.
Çüt gönülü ayıran,
Torba takıp dilene.

7
Ayağındaki mesler,
Yere değdikçe sesler.
Koynundaki memeler,
Bir ömür beni besler.

8
Gidemem yolum dağdır,
Sinem ayvalı bağdır
Ben çalışam yar yesin,
Nice ki canım sağdır.

Arapkir'in Harput'a yakınlığı sebebiyle de burası ile alakadar olduğu anlaşılmaktadır. Bu zat, Mısırlı Prenses Zeynep Kâmil'in eşidir ve İstanbul'da da eski Üniversite (yanan Zeynep Kâmil Konağı) ile Zeynep Kâmil Hastanesi bu ailece vakfedilmişti. Harputtaki kütüphane 1285 H. yılında kurulmuştur. Üçyüz eserle açılmıştı. Bunların çoğu yazmaydı. 1325 H. yılında ise eserlerin adedi 500 dü. Harput terkedilirken (1. Dünya Savaşından sonra) 1500 kadar eser bulunuyordu. Kitapları zayi olmayan kütüphanelerden birisi de budur. Kolleksiyon halen olduğu gibi Elâzığ'ın tanınmış ailelerinden Efendigiller evinde bulunur.

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesindeki Kolleksiyon : Harput terkedilirken kütüphanelerindeki kitaplar maalesef son derece dikkatsizce davranılarak kısmen yokedilmiş, kismen de yağmaya uğramıştır. Elde kalan bazı eserler ise Elâzığ'da saklanmış ve sonra görülen lüzum üzerine 1955 yılında 445 yazma eser İstanbul Süleymaniye Kütüphanesine naklolunmuştur.

Diğer Yazmalar : Elâzığ Genel Kütüphanesinde 1955 yılından bu yana toplanmıştır. Ayrıca Harput Sara Hatun Camisinde de 18 adet Kur'an ve dini eserlere ait yazmalar bulunmaktadır.

Bölge, düşman istilâsı görmemekle beraber, istilâdan daha fena, bir yazma eserler tahribine ve yağmasına maruz kalmış ve onbinlerce yazması bulunan bu beldede eserler çoklukla kasden yokedilmiş, geçmişle ilgisi kesilmiştir.

DOĞDUĞUMUZ YER

Bir vahşi, içinde doğup yaşadığı saz kulübeyi bir prensin sarayından üstün tutar. Bir dağ'lı, dağda yaşamayı, ovada yaşamaya yeğ sayar. Sorun bir İskoçyalı çobana, çobanlığını dünyanın bir numaralı hükümdarlığına değişir mi? O, sevgili oymağından uzakta nerede olursa olsun derelerdeki bozbulanık selleri, gökyüzündeki bulut yığınlarını ve kendi sürülerini düşünür. Nefes alamaz arpa ekmeği yemez, keçi sütü içmezse. Yemyeşil vadilerde ataları gibi, onlardan kalma balladları söylemeden edemez. Eğer doğduğu yere dönemezse bir yaprak gibi solup sararır. Dağ bitkisinin kökü ve gıdası, kayaların içindedir; bu yüzden dağda yaşaması gerekir.

«Bizi doğduğumuz yere bağlayan bu kopmaz bağların nedenleri nelerdir?» diye sorulsa, bunun cevabını vermekte zorluk çekeriz. Belki bu, bir annenin, bir kızkardeşin veya bir babanın gülümsemesi; belki zamanında bizi eğlendirmiş olan bir dadının hatırası; belki çocukluk arkadaşlarımız; belki üzerimize toz kondurmayan bir sütannesi; belki de yaşlı bir hizmetçi. Hattâ bunlardan daha basit şeyler de olabilir. Örneğin, karanlık bir gecede köyde havlayan bir köpek, her yıl ayni bahçeye gelen bir bülbül, penceredeki kırlangıç yuvası, ağaçların üzerinden gözüken bir kilisenin çan kulesi, mezarlıktaki porsuk çalısı ve daha birçok şey.

Çeviren : Hurşit SAİM
Yazan : CHATEAUBRİAND

(İNSAN)

İnsan, tabiatın en zayıf yaratığı olan her hangi bir sazdan daha güçlü değildir. Ancak o, düşünen bir sazdır. Bu yüzden evrenin bütün silâhları, onu yenemez. Halbuki bir parçacık duman, bir damlacık su, onu öldürmeğe yeter de artar bile. Fakat, ne zaman evren onu öldürecek olsa, onun, kendisini öldürenden daha asîl olduğunu görecektir. Çünkü o biliyor ki evrenin ilerlemesi, onun yüzündendir. Onsuz hiçbir şey bilinemez.

Demekki insanın bütündeğeri, düşünebilmesinde. Şu halde durmadan, ara vermeden düşünce makanizmasını geliştirmek gerek. Eğitimin amacı, iyi bir düşünce şekline varmak olmalıdır.

Çeviren : Hurşit SAİM
Yazan : PASCAL

Maden Köylerinde Yirmibir Gün

Oya Yavuzer-Neclâ Macit

14 Temmuz 1966 saat 05.30 tüm köy uyanmış. Geç kaldık diye fırlıyoruz. Saat şaşırtıyor bizi. Bir köy kadınının günlük hayatı:

Saat 03.00 de kalkış İlk iş olarak davârı sağıp yolluyor. Sonra evi topluyor, temizliyor. Ayranı dövüyor, yoğurdunu mayalıyor saat 08.30 olur olmaz tutuyor tarlanın yolunu.

Erkekler tamamen köy dışında çalışıyorlar. Kimisi istasyonlarda, kimisi Etibank Maden işletmesinde...

Öğle yemeğinde bir köylünün tarlada misafiri olduk. İlk önce erkekler yediler yemeklerini. Sonra kalan yemeklerle kadınlar karınlarını doyurdular. Aynı sofrada oturuluyor ama bekliyorlardı kadınlar beyler doyana dek.

Çocuklar bir haftalıktan itibaren tarlada anasıyla beraber. Toprak üzerinde uyuyor, güneş altında oynuyor.

Akşam gün kavuşurken iner köy kadını köyüne. Dâvarını sağar, 500 m. mesafedeki çeşmeden suyunu taşır evinin.

Köy erkeği, çeşmenin yanından geçer gider... Ne elini yıkamak geçer aklından ne de karısının elindeki kovayı alıp eve taşımak.

Gece ancak 22.00 işlerini bitirip yatabilir köy kadını. Buna rağmen şikâyetci değildir hayatından yorgunluğu engel değildir tebessümüne.

Tezatlarla dolu Türkiyemiz. Bu tarafta ev işlerini kendine yük sayan şehirli hanımlarımız bir tarafta bütün aile yükünü omuzunda taşıyan köylü kadın.. Tüm haklardan yoksun.

Sabah evin toplanmasında yardım edip ovaya koyulduk ev halkıyla.

Gazeteler getirmiştik Ankara'dan. Okusunlar istemiştik biraz. Heyhat gerçekler acıydı, yaralıyordu insanı derinden.. Kilometrelerce taşıyıp getirdiğimiz gazeteler raflara seriliyordu teker teker...

Yavaş yavaş içine giriyor, problemlerini anlamaya çalışıyorduk köylünün. Tüm köylü yol diyordu. «Bırem yol!»

O gün köyde, sabah öğle ve akşam ayran, çökelek, yoğurttan ibaret yemeklerimizi yedik iştahla.

Akşam köy erkeklerini topladık, yol için ne kadar insan gücü verebileceklerini, ne kadar para yardımı yapabileceklerini sorduk. Bütün köylü yolda çalışmağa hazırdı. Paraya gelince yedi çocuk babası Ramazan Çavuş diyordu ki; Brem ister sen 500 TL. veririm, çocuklarım aç kalsa ben yine yola para veririm Yolsuzluğun acısını siz bilmezsiniz. Hastamız olur doktor getiremeyiz. Evlatlarımız burada doğar burada ölürler, şehri görmezler. Kimse uğramaz buralara, kadınlarımız bu gün sizinle konuşamadıkları için Türkçe bilmemenin acısını duyuyorlar.»

Başka bir köşede oturan Ali Çavuş yanında oturan 11 yaşındaki oğlunun başına koydu elini. Çocuğun yüzünü yüzümüze çevirdi «görmüyormusunuz?» dedi. E vet, çocuğun gözleri şaşıydı. Yolsuzluğun armağanıydı bu onlara. Mevsim kış, kar sarmış dört yanı, ateşler içinde yanıyor bir bebek... Elden birşey gelmiyor yanan anla ıslak bez koymaktan başka... Talih yaşa diyor çocuğa, ama neye yarar çoğul gördükten sonra...

Düşündü, düşündü Ali Çavuş... Sonra dedi ki yavaştan «Bacım, derler ki Ankara'da böyle gözleri iyi eden doktorlar var mış. Al götür! iyileşsin. Yoluna canımı kurban edeyim.»

Burkulduk derinden, Ama ne varki serde öğrencilik vardı. İzah ettik Ali Çavuşa gücümüzce uğraşacağız dedik, Ankara'da da vardır iyi insanlar, yardım sever teşekküller.

Köylü inançlı biz sabırlı kapattık bir günü daha.

GERÇEKLEŞEN EFSANE

" DÜN, BUGÜN VE YARIN "

İhsan HİSARLI

MEYDANA GELECEK GÖL :

Barajların yapı itibariyle en azametli kısmı muhakkak ki gövde kısımlarıdır. İnsan bu yalçın duvarların önünde tüylerinin ürperdiğini hisseder.

Fakat bu heybetli sedlerin üstüne çıkıp önünüzde uzanan mavi gölü gördüğünüz zaman içinizin serin bir huzur, gözlerinizin geniş bir rahatlık duyduğunu anlarsınız. Barajların en güzel manzaralı yerleri şüphesizki sedlerinin arkasında teşekkül eden gölleridir.

Bu güzel baraj göllerinden biri ve en büyüğü de Keban Barajının arkasında meydana gelecektir ki, otuz milyar metre küb suyun toplanacağı bu gölün uzunluğu 125 kilometre olup istikameti kuzey batıdan güney doğuya doğru uzanacaktır. Kaplayacağı yer alanı ise 680 kilometre karedir ki, suyun en geniş göl yaptığı yer, barajın hemen yakınından itibaren arkasında teşekkül edecek kısmı olacaktır. Bundan sonra gölün ikinci büyük kısmı Elâzığ ovasının doğu taraflarında meydana gelecektir. Şeker fabrikasının bulunduğu saha da buradaki göl kısmının içinde kalmaktadır.

Bu şekilde meydana gelecek olan Keban Barajı Gölü, ayni zamanda Türkiyenin en büyük tatlı su gölü de olacaktır.

ELEKTRİK SANTRALI :

Barajın yapılmasındaki asıl gaye olan açık hava santralı tipindedir; ve barajın elektrik üretimini temin edecek santral, hemen yakınlarında ve sol sahilinden inşa edilecektir. Başlangıçtaki kapasitesi 620. 000 kilovat ve son kapasitesi 1.240.000 kilovattır. Her biri 6 metre çapında müstakil cebri boru ile beslenen ve beheri 220.000 HP. gücünde bulunan türbinlerle işletilecek jeneratörler ise 155.000 kilovat olacaklardır.

BARAJIN GETİRECEĞİ FAYDALAR:

Bu dev barajın inşaatı bitip fi'len elektrik üretimine başlaması ile memlekete vereceği yıllık elektrik gücü tutarı 5. 871.000.000 kilovat saat gibi çok muazzam bir kuvvettir. Bu enerji sayesinde doğu ve güneydoğu Anadoluda elektrik kuvveti ile işleyen bir çok sanayi müesseseleri ve hatta bölgeleri meydana gelecektir. Nehrin sularının kontrol altına alınıp depolanması ile de bir çok topraklar su taşkınlarından korunmuş; ayni zamanda güneydoğu Anadoluda her türlü susuzluk çeken çok geniş bir sahanın su derdi halledilmiş; Harran ve Ceylan Pınarı ovaların daki mühim arazi parçaları bu su sayesinde tam verimli birer ziraat sahaları haline gelmiş olacaklardır.

Şu duruma göre; Keban barajının elektrik kuvveti ile yurdumuzun doğu ve güney doğu bölgelerinde büyüklü küçüklü bir çok sanai müesseseler meydana gelmekle beraber bu sayede de pek çok işsiz vatandaş kendisine iş sahası bulacak; Barajın gölünde toplanan ve kontrol altına alınan su ile de yine ayni bölgelerde zirai verim artacak, geniş mikyasta gelişecektir.

Hiç düşünmeden diyebiliriz ki, Keban Barajı büyük bir bölgenin adeta hayat kaynağı olacaktır.

★

İşte, 1966 yılı Haziran ayının 12 inci Pazar günü, Elâzığ İlimize bağlı ve 45 kilometre mesafede bulunan Keban ilçesinin 1 kilometre ötesindeki bir alanda onbeşbin vatandaşın katılması ile temel atma töreni yapılmakta olan «KEBAN BARAJI EFSANESİ» nin çok eski hikâyesi o gün artık hikâye olmaktan çıkıyor; hakikatleri tam mânasiyle canlandıran bir şekil ifadesi haline bürünüyordu.

Milletin en küçüğünden en büyüğüne kadar her sınıftan temsilcileri o gün orada bu çok mutlu olay'ı kutlamak için dört bir yandan koşarak gelip toplanmışlardı.

Muhterem hemşerim...

Bizleri hatırlayarak göndermek lütfunda bulunduğunuz Y. Fırat Derg. çok teşekkür ederim.

Her bakımdan değer ve edebî inceliklerle dolu Y. Fırat Dergimiz; yalnız gö ve şartlar icabı muvakkaten aranızdan ayrılmış bir Harput'lunun iç özlemini dermek ve sonsuz sevgilerini kazanmakla kalmıyor, aynı zamanda Harput'lu olmayan dostlarımızın da yakın ilgilerini ve yazarlara ait izhar edilen kadirbilirlikleri de üzerine çekmekte ve muhitinde de taktir ve hayranlık hisleri yaratmaktadır.

Bu durumu görmekle, bizler, haklı olarak pek müftehiriz Fıratımızla... Var olun, sağ olun sizler.. Daim ve hayırlı olsun O!...

Derginin bu yıllık abone ücreti ile bir adet «Harput Ahengi» kitabı için namınıza posta havalesi ile 25 lira gönderiyorum...

Sizlere ve cümleye uzun ömürler, devamlı başarılar dileklerimle hasret dolu selâm ve sevgilerimi sunarım, pek kıymetli hemşerim.

Adres : Gayrettepe
Gayret Sitesi A/1 Blok No : 4
Mecidiyeköy
İSTANBUL
DOKTOR
Mustafa KURTARAN

Kürsüye çıktığından beri, zaptolunamayan çok samimî bir heyecanla vatandaşlarına seslenen Cumhur Başkanı Cevdet Sunay, içten taşan bir özlülükle konuşmasına devam etmekte idi:

— Tarihine şeref ve istikbaline mutluluk kazandıracak olan ünlü hizmetlerinden birini daha, hem de çok büyük fedakârlıklara katlanmak suretiyle yerine getirmekte olan yüce milletime ve onun Cumhuriyet Hükûmetine tebriklerimi ve en iyi temennilerimi sunarım.

Bu büyük barajın temel atma töreni dolayısiyle bu gün milletçe çok müstesna günlerden birini yaşıyoruz. Büyük Allah'ın izni ve yardımı ile KEBAN BARAJI yurd toprakları üzerinde çok büyük bir san'at eseri olacaktır. Bu yüce eserin milletimize ve memleketimize hayırlı, uğurlu olmasını dileyerek, temel atımının temsili başlama hareketini belirtmek üzere şarteli çekiyorum.»

Ve, bir asker alışkanlığının sert hareketi ile Cumhur Başkanı Cevdet Sunay, kürsüdeki şarteli çekti.

Dağları, tepeleri, vâdileri sarsıp inleten müthiş bir patlayış. Karşıki sırtlardan yükselen turuncu renkli büyük bir toz bulutu hızla birden havaya fırladı, bir an öylece durakladıktan sonra yavaş yavaş Fırat'ın köpüklü sularının üzerine doğru süzülerek indi; etrafa dağıldı, yayıldı.

★

Beş numara gaz lâmbasını lüks bir mal zanneden köylü; tarlasına lâzım olan su için göklere el açan çiftçi; el tezgâhları başında ömür tüketen işçi ve nihayet, vatan hizmetini bitirir bitirmez Fırat vâdisinde canı pahasına çalışmaya koşan 1938 yılının genç mühendisi artık müsterih olabilirlerdi.

Çünkü tarihi otuz yılı aşan ve o zamandan beri bir hayal, bir hikâye gibi dillerde ve zihinlerde dolaşan bir efsane, şimdi hakikat ifade eden bir mucize oluyor; gözle görülen, elle tutulan bir şekil halinde belirmeye, yükselmeye, var olmaya başlıyordu.